

NOUA REVISTA ROMANA

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

UN NUMĂR

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

ABONAMENTUL :

În România un an (48 NUMERE) 10 lei
„găsește luni 6 „
În toate țările uniunii poștale un an 12 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 62. Pasagiu No. 3
DIRECȚIA : București, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

Director: C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București.

No. 10.

DUMINICĂ, 1 IANUARIE 1912

Vol. XI.

N O U T A Ț I

Campania de răsturnare.

În sfârșit, campania de răsturnare! Idealul politicii românești!

În „campania de răsturnare“ culminează nu numai patimile și interesele momentului, ci tot trecutul vieții noastre ca stat! O „campanie de răsturnare“ a fost în veci jinta politicii românești!

De aceea este de așteptat, că vom avea o desfășurare extraordinară de energie din partea partidelor și din partea oamenilor politici. Fiecare va fi la înălțime.

Lupta pentru idei nu este pe placul Românului! Ideile apoi, de cele mai multe ori, ascund după ele tot persoane, și Românul nu vrea să se joace de-a ascunsele. El vrea lupta pe față; cu persoanele, nu cu ideile.

Taberele au început să se așeze.

Prietenii guvernului au luat-o înainte. Pentru a dezarma opoziția, unii au promis desființarea legii cărciumilor. Alții vor mai promite reduceri de biruri. Alții împart bani.

Aceștia toți sunt însă cei mici, cum erau ciocoișii, cari se gudurau pe lângă boerii mari de odinioară!

Boerii cei mari au altele de făcut. Ei fac intrigi; pun la cale formidabile trageri pe sfoară; ei continuă tradiția bizantină. Ce animație acum prin saloanele lor! În sfârșit, simt și ei că sunt la guvern. Se ocupă lumea de ei. Fiecare se întreabă: ce va face X? ce va face Y? Li credeam scoși din circulație! Iată-i la postul lor, ca în cele mai frumoase timpuri ale fanarioților!

Opoziția, deasemeni, o veche cunoștință: partida celorlalți boeri, cari dacă nu li se dă puterea amenință să plece în băjenie; să ducă jalbă la Țarigrad; să dea foc Țării!

Cum se repetă istoria în Țara Românească!

Și fiindcă istoria se repetă, putem face și o profeție asupra victoriei finale.

Arma boerilor dela guvern a fost totdeauna minciuna. Vor ști, de data aceasta, boerii dela guvern, să spună o minciună frumoasă lui Vodă, atunci ei vor birui. Cu o „minciună boerească“ vor trece... primăvara.

Arma boerilor din opoziție a fost întotdeauna răsvrătirea poporului. Va ști opoziția să răsvrătească sentimentele poporului, atunci „cum și Dumnezeu știe de frică, dacă n'are încotro“, atunci opoziția va birui!

În Țara Românească politica nu merge la întâmplare, ci merge exact ca o mașină; este chiar o curată mașinărie.—

— Dinu. —

Belșugul scriitorilor.

În *Flacăra* de zilele trecute, d. Galaction face o crudă ironie la adresa scriitorilor, în articolul său: *Pentru slavă, pentru bani.*

Dânsul începe, mai întâi, prin a slăvi epoca de belșug în care au intrat scriitorii. «De când există literatura română, nească, nu s'a pomenit un anotimp mai fericit decât acesta!» Revistele au început să plătească pe colaboratori! Ministrul de Instrucție îi protejează! M. S. Regina îi chiamă la Palat ca să asculte visurile și cântecile lor! În sfârșit, au început să curgă bani albi pentru zile negre în punga scriitorilor români!

Aceasta este partea întâia a articolului: visuri și speranțe.

Acum partea a doua:

«Iată care ne e situația. Chiar și astăzi, când o eră nouă se pare că stă să fericească pe scriitorii noștri, este fapt pozitiv că un scriitor român, oricât de cunoscut și de citit, nu poate să trăiască numai din ce agonisește cu scrisul lui, ci trebuie să mai aibă încă o meserie, în cazul cel mai norocos o funcțiune plătită de Stat.

«În așa împrejurări, să te superi pe un scriitor, fiindcă din când în când, câștigă câte un ban cu poveștile și cu visurile lui, însemnează să poftesti să nu mai fumeze, să nu mai bea un pahar cu vin, să nu și mai cumpere o carte ori o copie de pe vreun tablou (căci de tablouri autentice — slabă nădejde). În așa împrejurări, să te superi pe o revistă că-și plătește colaboratorii, însemnează să judeci pe dos!»

Așa dar la atât să reduce belșugul care a căzut asupra scriitorilor români? La un pahar de vin și la câteva țigări!

În definitiv, tot funcția dela Stat nutrește pe poet; astăzi ca și în trecut.

Belșugul pe care îl trâmbitează d. Galaction, d'abia dacă ajunge pentru plata unei poezii pe care o comite scriitorul, fumând o țigare sau bând un pahar de vin. — Omega —

Noua Academie pentru femei în Lipsca.

Instrucția femeilor câștigă, pe fiecare an, teren în țările Apusului. În iarna aceasta s'e deschis în Lipsca prima școală superioară germană pentru instrucția femeilor. Corpul profesoral este recrutat dintre docenții și profesorii universitari. Scopul școlii să rezumă în următoarele:

1) Să mijlocească femeilor o cultură completă în toate direcțiunile.

2) Să pregătească bune mame educatoare.

3) Să înlesnească femeii destoinicia în practica unei cariere.

În primele cursuri, cari s'au deschis, se insistă mai ales asupra psihologiei copilului și pedagogiei.

Pentru a urma cursurile școlii nu se cere certificatul de absolvență a unui liceu. Sunt înscrise până acum 980 doamne și domnișoare. — A. —

P O L I T I C A

CHESTIUNEA TRAMVAIULUI ȘI VIITORUL NOSTRU ECONOMIC

Evoluțiunea istorică a României a adus la o dată cu totul recentă împrejurările cari i-au permis să se organizeze ca stat și i-au deschis orizonturile vieții publice.

Când țara a luat ființă politică în ochii Europei, ea trebuia să și consolideze această ființă, să și manifeste vitalitatea prin organe proprii și să se desfacă cu încetul de un înveliș ce o ținea ca și coaja calcaroasă protoplasma oului.

Evident, că problema primordială care se impunea, în schițarea noii vieți, eră întărirea conștiinței politice și naționale. În acest scop s'a desfășurat de generația noastră eroică multa și frumoasa energie, care a condus la constituție și la independență.

În acest prim stadiu de consolidare politică și națională, problemele economice au trebuit să fie lăsate pe al doilea plan. Și nici că se putea altfel, căci sub ingerințele străine au trebuit să fie lăsate pe seama acestora, cari și găseau astfel o satisfacție și o compensație a liberei dezvoltări a primei fețe a conștiinței noastre de stat: Consolidarea politică și națională.

După cum natura nu suferă nici un gol în spațiu, eră firesc ca alte elemente străine de neam, dar mai dextere, să vie să umple golurile mecanismului nostru economic, unde au găsit mult belșug și puțină rezistență. S'a zis că au contribuit și contribuiesc încă la educațiunea noastră economică. Această afirmațiune care trebuie privită numai ca o constatare a unei fatalități a evenimentelor, nu exprimă în realitate decât o simplă concomitență, iar nu o legătură de causalitate, cum vor unii să o arate, pentru a justifica un oarecare drept la recunoștința noastră! Străinii au năpădit în virtutea principiului puținei rezistențe găsite pe pământul românesc, ca și apa într'un vas gol, iar Românii s'au deșteptat la viața economică și la aplicațiunile practice sub biciuirea nevoilor și necesităților de adaptare, în virtutea principiului de expansiune a vitalității lor, astfel că vorba de educație economică, în asemenea condiții, nu poate să fie. Și cam ce ar fi putut îndemna pe străinii năpăditori în țara profiturilor mari cu trudă puțină ca să și dea osteneala, cu adevărat omenească, ca să facă educația unui popor ale cărui bogății ei aveau tot interesul ca să le exploateze cât mai mult?!

Cam pe la începutul deceniului al optelea al secolului trecut, opera de consolidare politică a României se poate considera ca terminată; de pe atunci începe să se manifesteze conștiința națională sub a doua față, materială de astă dată, în ordinea economică.

S'a întreprins un vast plan de a recuceri pas cu pas, bucată cu bucată, terenul economic invadat de cei străini de neam.

Răscumpărarea căilor ferate, reluarea monopolului tutunurilor din mâinile concesionarilor străini, Creditele rural și urban, Banca Națională, pentru a culmina în reforma tarifului general vamal din 1886 și legea încurajării industriei naționale și a continuă apoi prin legea Băncilor Populare și obștiile sătești, Casa rurală, Bănci românești în toată țara, soc. Govora Călimănești, soc. locuințelor eftine, soc. tramvaelor comunale etc., sunt atâtea instituții, atâtea fortărețe care s'au ridicat pentru apărarea și propășirea ogorului național.

La această operă urma ca să colaboreze, ca o supremă datorie, toate grupările, toate manifestările vieții noastre politice.

Analizând cum s'a îndeplinit această datorie, ce găsim?

Găsim partidul liberal¹⁾ cu rădăcini adânci în însăși dezvoltarea conștiinței noastre naționale și politice, care și-a impus planul pentru concretizarea în instituții naționale a vitalității românești. Executarea continuă.

Mai găsim cel-lalt partid istoric, cel conservator, care în schimb a contribuit la realizarea acestui plan printr'o operă negativă și care s'a afirmat prin:

1. Arendarea monopolului statului unui consorțiu străin.
2. Incercarea dela 1873 să facă o bancă de emisiune concesionată unor străini.
3. Campania cea mai violentă dusă pe vremuri contra răscumpărării căilor ferate dela străini.
4. Incercarea de a vinde terenurile petrolifere unor străini.
5. Înființarea loteriei cedând'o la străini.
6. Au emanat monopolul hârtiei de țigară, introducând controlul străinilor în afacerile publice ale României.
7. Au înființat cazinul dela Constanța și l'au dat la străini.
8. Au concesionat iluminatul capitalei străinilor în 1906.

Din cauza aceasta asistăm azi la discuțiuni dure-roase, cari pun în chestiune cele două curente în înțelegerea aplicării principiului naționalizării vieții noastre economice și cari documentează și celui mai profan, că conservatorii trăesc în afară de aspirațiunile timpului și necesitățile vitale ale națiunii.

Sub raport comercial și industrial, trebuie să o mărturisim, suntem ca și străini în țara noastră. De aci se impune ca o datorie patriotică să găsim mijlocul, printr'o colaborare a tuturor, pentru a face ca România să fie și de fapt a Românilor.

Este dar vorba de menținerea domeniului de producțiune economică în sfera activității românești, menită a dislocă pe acei cari odinioară au ocupat golu-

1) Vedeți în această privință luminoasa lucrare a ilustrului nostru profesor A. D. Xenopol: Istoria partidelor noastre politice, Vol. II. pag. 550 și urm.

rile organismului nostru economic, făcând astfel să se înfrupteze din bogățiile ce le poate oferi țară, elementele de baștină oricare ar fi ele.

Dar pentru aceasta trebuie impulsivitate și o stimulare de tot momentul, căci Românul este cam timid în materie de întreprinderi economice.

Inițiativa lui trebuie trezită și îndrumată spre câmpul speculațiilor economice.

Această sarcină incumbă ca o datorie unui guvern cu plină răspundere a nouilor probleme economice, ale patriei, să facă o educațiune în fapt, prin organizarea și punerea elementelor românești în situație ca să rupă cu timiditatea de până acum și făcându-le să intre în luptă, pentru ca pe de o parte să-și asigure consistența în luptă economică internațională, iar pe de alta să beneficieze de bogățiile ce le oferă țara în care s'au născut și care prin tradiție și drept le aparține.

Iată de ce chestiunea tramwaielor dela ordinea zilei, pune în discuțiune publică acest proces, care nu este decât o consecință logică a principiului de naționalizare, cari formează însuși principiul de viață al partidului național liberal, punând astfel față în față principiul activ liberal și principiul negativ, conservator.

Intr'adevăr ce este chestiunea tramwaielor comunale ?

Analizată în esența ei nu este, pe de o parte, decât interesarea și stimularea capitalului burghez către întreprinderi industriale, iar pe de alta naționalizarea unei întreprinderi de interes public.

În ce privește noua îndrumare a capitalului burghez, pentru oricine a studiat fenomenalitatea noastră economică socială, și-a dat seamă că este un început adânc cugetat și determinat tocmai de indicațiile precise ale evoluțiunii acestei fenomenalități.

Până mai acum câțiva ani, singurul mijloc pentru întrebuițarea muncii și a economiei burghezime¹⁾, era exploatarea de moșii, arendarea cu capital de exploatare, cumpărarea de pământ ca capital de plasament. Cu intrarea în luptă a elementului țărănesc, atât la arendări, cât și la cumpărări, pe fiecare zi se răstrânge cercul de activitate al capitalului burghezime, în ceace privește exploatarea pământului sau plasarea în pământ și fatal, ceace nu era posibil altă dată, va fi posibil de-aci înainte. Chestiunea economică lasă astfel să se vadă în toată lumina ei o chestiune socială, căci dacă nu se obicinuește capitalul nostru să se ducă aiurea decât la pământ, am putea avea o coliziune mult mai gravă decât cea dela 1907, de oarece întâlnindu-se piept la piept pe aceiași linie de interese, o țărănime care vrea cu orice preț să cumpere pământ și o burghezime care nu-și cunoaște alt instrument de muncă și alt plasament pentru capitalul său decât pământul, din această constatare, fatal va eși războiul civil.

Acestea sunt principiile de ordin național și de ordin

economic social, cari au îndemnat partidul național liberal la organizarea întreprinderii tramwaielor comunale.

În acțiunea-i veșnic negativă, partidul conservator nu putea înțelege rostul unor asemenea mari principii într'o întreprindere de o aparență comercială, iar ciuda lui de a vedea încă o manifestare ca aceasta la activul partidului liberal, l'a orbit în disperare de cauză până acolo, ca să vadă în această chestiune o simplă afacere de partid, o mașinarie politică și un act de spoliațiune nerușinată! Și totuși! dacă ar fi putut circula oare-cari înțelegeri și concesiuni politice, după cum afirmă unele destăinuirii făcute la Iași, tramvaele ar fi putut circula și lupta cationilor pentru restabilirea Statului spoliat și pentru apărarea moralei în contra „bandei de exploatare” ar trece pe a treia linie! Iată morală! iată idei! iată politica de principii și convincțiuni pe care o afirmă cu o degradantă desinvoltură omul care pretinde să intrupezze moralitatea vieții noastre publice!

Ca afacere, ca plasament de capital burghez, trebuia făcută de cineva, care putea fi liberal, conservator sau altceva.

Obiecțiunile care s'au adus partidului liberal pentru foloasele ce le-ar trage pentru această intrupare de principii trebuie să cadă față de negația partidului conservator și mai cu-seamă față de unele manipulațiuni individuale, care rămân condamnabile față de codul penal și de morala socială; căci este o deosebire enormă între concepția conservatoare de a înjgheba exploatarea avuțiilor acestei țări prin mijlocirea samsarlăcului unor bogătași puțin scrupuloși cu marile interese ale țării, pregătind acesteia aceiași situație pe care au creat-o Spaniei bogătașii ei.

„Spania de astăzi” scrie un economist spaniol, „cu capul prins în zăbrălnic negru, privește cu jale de pe mormanele de pământ scoase din exploatarea minelor sale, la găurile răzbuzate din cari s'au tras imensele avuții de plumb, mercur și cupru și se uită lung în pustiul sărăciei ei, cum englezii cari i-au cărat contravaloarea bogățiilor în patria lor, chiolhănesc pe ruina ei”.

Dau nu!! Avem idei și convincțiuni isvorâte din trista realitate că astăzi în materie comercială și industrială suntem străini în țara noastră.

Coborâți-vă acolo unde păgubitoare prejudeții de ordine socială nu vă îndeamnă să vă coborâți în inima negoțului și a manifestărilor de muncă industrială și veți constata cât de streini suntem în țara noastră, cum domeniul comercial și industrial ne este disputat, cum viața de afaceri în care se plămădește valorificarea imenselor bogății de tot felul pe care le ascunde în sânul său binecăvântata noastră țară ne este zilnic disputată de streini, care consideră pe Români ca incapabili.

Și când lucrurile stau astfel, cine este chemat să stavilească răul de cât cei care sunt via expresie a intereselor noastre publice ?

1) Vezi și discursul d-lui Take Ionescu rostit în Cameră la 7 Dec. 1911.

Cine dar poate să pună sub acuzare publică oameni care din convingeune adâncă caută să vadă domeniul exploatărei noastre economice dat suflărei românești?

Dar aceste reflexiuni ne mai pun și întrebarea: Ce este politica? Să fie ea oare numai un sport, ca ori care altul, aducător de lauri și de satisfacție a unor ambițiuni personale?

Să fie numai expresia întâmplătoare a unor interese mărunte? sau o chemare la îndeplinirea unor datorii mari și mai cu precădere pentru conducerea statului în tot ce are mai scump de conservat și de dezvoltat până la maximum de intensitate a forțelor și bogățiilor naționale?

Sub această din urmă înfățișare ca o datorie luminată față de țară se înalță mereu majestos pedestalul istoric al partidului Național Liberal, iar concepția politică a Brătienilor, nedesmințită un moment, este și nu poate fi de cât expresia aspirațiilor întregului neam.

C. I. Băicoianu.

Fost secretar general la Ministerul de
Domenii și Agricultură.

CESTIUNI CULTURALE

SPIRITUL ANTI-FILOSOFIC

Cercetările filosofice au întâlnit și vor întâlni totdeauna aversiuni și piedici în drumul lor din partea acelor spirite pentru cari orice nu e fapt mărunț orice e încercare de abstracție și de privire mai generală asupra fenomenelor lumii, constituie o adevărată groază. Am voi să facem aici o scurtă descriere și să încercăm și o explicare a acestei groaze pe care o numim *filosofofobie* sau frica de filosofie.

Trebue să mărturisim din capul locului că încercarea aceasta de psihologie patologică poate să prezinte, de o parte, destulă ușurință. Am avut ocazia să constatăm de aproape multe manifestări ale acestui fenomen sufletesc, am avut dinaintea ochilor exemplare tipice în privința aceasta, am putut privi fenomenul în multiple înfățișări și în felurite grade de intensitate.

De altă parte nu putem să nu vedem și multe din greutățile ce vom întâmpina în această cercetare. E lucru sigur că fobia aceasta nu e un fenomen prea răspândit, că el e specific unor anumite popoare, la un anumit grad de dezvoltare culturală. Țările în cari cultura filosofică e seculară, în cari filosofia și-a croit drumuri largi și sigure, nu pot prezenta acest fenomen, sau e cu totul palid, neaccentuat și înăbușit sub povara cugetărilor adânci și a iubirei de cugetare, care a devenit în acele țări specifică, caracteristică. Așa fiind, n'a putut să se pună acolo problema existenței acestui sentiment, el nu s'a cercetat de aproape, fiindcă nu s'a prea observat. Cercetări anterioare cari să ne servească ca punct de sprijin

nu prea există, observările ce se vor fi făcut în această direcție fiind acolo sporadice, risipite, ca însăși manifestările reale ale fenomenului. Din contră, țările rămase înapoi ca dezvoltare culturală, și în cari începe să se înfiripeze o literatură filozofică, prezintă fenomenul acestei fobii într'un mod extrem de pronunțat, în grade superioare de intensitate, în forme acute. Măsura dezvoltării intelectuale e depășirea formei de spirit memoriale de către forma de spirit abstractivă, sintetică și inventivă; un popor ce se află în starea de tranziție dela o formă la alta e într'o stare de dezechilibru; sunt forțe sau curente ce sunt prea mult apăsate de prima formă de spirit și nu se pot sustrage de sub influența ei, iar de altă parte forțe ce rup în mod prea brusc cu forma aceasta inferioară, spre a se înalță prea iute spre cea superioară, adică spre cea pe care am numit-o abstractivă, sintetică și inventivă. De aici se naște, deoparte, o groază, o aversiune față de tot ce e abstract, general, și deci, prin opoziție, o complăcere în particular, în fapte mărunte, în detalii, o curiozitate excesivă pentru tot ce e anecdotic, individual; de altă parte, și în altă tabără, o aversiune pentru tot ce e particular, amănunt, o tendință prea pronunțată spre abstracție, un spirit accentuat de formalism și de dialectică goală—și de sigur și alte aspecte, dar ne mulțumim să indicăm pe cele mai evidente. Amândouă aspectele sunt fatale în perioadele acestea de tranziție. Calea mijlocie, dacă se va fi atinând vreodată, nu se atinge în nici un caz dela început. La început spiritul trece dela o extremă la alta, dela o exagerare la exagerarea opusă. Bunăoară în cazul pe care-l cercetăm, vine o vreme când însumarea de fapte, juxtapunerea de detalii devine extrem de indigestă, devine o povară pe care mintea n'o mai poate purta, și atunci spiritul nu poate concepe decât tocmai extrema, adică neglijarea excesivă a detaliilor și sborul vertiginos spre abstract și general. Cea mai firească asociație sufletească, atât în viața individuală cât și în cea colectivă, e cea prin *contrast*. Extrema nu poate duce decât la extremă. La baza acestui fenomen de contrast e un fenomen *afectiv*. Extrem înseamnă cu pasiune, iar o pasiune se schimbă foarte ușor într'una contrară.

Iată un adevăr psihologic pe deplin întemeiat. De sigur, ar fi extrem de interesant să cercetăm de aproape ambele aspecte; și exagerarea spiritului particularist și pe aceea a celui abstractiv. Totuși, aici ne vom mărgini numai la cel dintâiu. Și motivul, sau unul din motive e și următorul: Progresul măsurându-se incontestabil prin dezvoltarea spiritului filosofic, e util, spre a-l ajuta, să cunoști și să explici și să combați excesele spiritului protivnic formei de progres, și să treci cu vederea, și la nevoie chiar să sprijini excesele formei ce constituie un progres. Nu vom putea oprî dezvoltarea spiritului filosofic, afară numai dacă nu vom voi să oprim orice dezvoltare intelectuală. Dacă e inutil, zadarnic să ne opunem acestei dezvoltări, atunci e foarte util, foarte practic

să ne opunem contrariului ei, adică acelei forme, în cazul nostru, care țintuește mintea în forme apăsătoare, care o ține terre à terre, mărginită la fapte mărunte.

Dacă e inevitabil, și bine, să ajungem o treaptă înaltă de cultură filosofică, suntem datori să sprijinim, fie și în formele lor excesive, toate tendințele spre această cultură, și din contră suntem datori să combatem formele excesive ale spiritului contrar filosofiei.

Țara noastră e în starea aceasta de tranziție. O literatură filosofică începe la noi să se formeze, dar ea întâmpină în drumu-i aversiuni neîmpăcate. Un spirit ostil filosofiei, nu numai indiferent, ar vrea s'o înăbușe în fașă. Convingerea neclintită că sprijinim progresul sprijinind spiritul filosofic, convingere pe care o exprimarăm de atâtea ori și o vom exprima mereu, ne îndeamnă să studiem acest spirit ostil, să-i descoperim exagerările și să i le combatem. Deci nu numai o curiozitate pur psihologică ne-a îndemnat să facem această cercetare asupra filosofofobiei.

Vom căuta întâi, în câteva linii, să facem o descriere a acestei fobii. Pe urmă, vom încerca și o explicare.

Sentimentul cu care e privită filosofia în cercurile adversare ei e foarte complex și analiza lui nu e ușoară. Să mergem dela suprafață spre adâncurile lui.

În primul rând, vom găsi, la filosofofobi, un sentiment de *dispreț* pentru filosofie; acest sentiment nu se arată simplu, în toată goliciunea lui, ci îmbrăcat într'o oarecare haină de motivare rațională. Pentru aceștia, filosofii nu știu nimic, sau nu cercetază nimic, sunt niște leneși cărora li-e silă să muncească, să observe, să adune amănunte, și cari aleargă împinși de acest vițiu mental al lenei, la filosofie, adică la o preocupare unde predomină vorbele și întorsăturile de vorbe, zic ei, care îi dispensează de a munci, în care combinațiile mai mult sau mai puțin ingenioase de formule țin locul științei adevărate. Cam acestea sunt judecățile cu cari legitimează ei sentimentul de dispreț pentru cercetările filosofice. Nici nu vor să audă de existența filosofiei, pronunțarea acestei vorbe le face rău, îi irită. Din ce provine iritația asta? E ceva *personal* aici, ceva *cu totul personal*, pentru că nimic *obiectiv* nu poate legitima aversiunea în contra unei discipline mentale. Un spirit obiectiv, în general, nu e niciodată prevenit în contra vreunui fel de cercetări intelectuale. Un matematician, spre pildă, un fizician au în mintea lor un sistem de cunoștințe sigure, invariabile, definitive, care sistem nu exclude de sigur o preocupare asupra filosofiei lor sau a sintezei lor într'un principiu unic, dar cari îi poate în orice caz dispensa de o astfel de preocupare. Poți fi matematic excelent, fără să ai idee de filosofia matematicii, înțeleg că poți stăpâni perfect fără ajutorul filosofiei *materialul* științei matematice. Și în majoritatea lor, matematicii așa sunt. Excesiva muncă ce necesitează studiul abstracțiilor matematice îi ține legați, pe cei mai mulți, în mod

fatal de acest material pozitiv. Și tot această preocupare exclusivă îi face să ignoreze cu totul, să fie indiferenți față de filosofia științei lor. Dar aversiune, prejudecată în contra filosofiei n'au, pentru că o ignorează, și o ignorează pentru că se pot dispensa de ea. Aici, deci, indiferența față de filosofie, provine din absorbirea *în obiect, în materialul științific*, a cărui adunare și coordonare, a cărui sistematizare chiar are nevoie, în multe privințe, de o înlăturare a spiritului filosofic. Aici poate că filosofia strică științei până s'ajungă a se alcătui.

Nu tot așa e cu preocupările mentale mai apropiate de filosofie sau cari au nevoie de ea spre a se alcătui. Să luăm, spre pildă, istoria literară și critica literară. Nici vorbă că în primul rând un specialist în istoria literară, trebuie să stăpânească materialul acestei literaturi, spre pildă istoricul literaturii franceze, trebuie să cunoască în toate amănuntele toate operele, din toate timpurile, începând cu evul mediu și sfârșind cu vremea noastră. Aceasta e lucrare de erudiție și e indispensabilă unui istoric literar. Dar atâta nu e de ajuns. Producțiile literare sunt prin natura lor *subiective*, și pentru că scopul lor e să traducă *impresii* și să *miște sufletul*, și pentru că însuși materialul pe care-l elaborează este în cea mai mare parte de natură subiectivă, majoritatea operilor de artă fiind *imagini de stări sufletești*. Aici materialul impune o preocupare psihologică și filosofică. Căci —cu excluziunea minților prea mărginite,—cum ar fi posibil să citești operele în cari sufletul e analizat în toate culele lui, fără să te preocupe valoarea acestei analize, cum ar fi posibil să te miște zugrăvirea artistică a durerilor omenești fără să te înalți cât de puțin la reflexiuni filosofice asupra vieții și asupra valorii ei? Ești solicitat fără să vrei să filosofezi. Ți se impune să stabilești legături între opere,—căci n'are *nici un senz cronologia literară pentru cronologie*—și cum poți face aceasta fără sprijinul psihologiei și filosofiei?

Tot așa și studiul istoriei are nevoie de psihologie și filosofie, pentru că și în ea punctul de vedere *omenesc*, deci *subiectiv*, e esențialul.

Aversiunea pentru filosofie, atitudinea intenționat ostilă ei ar trebui să nu se vadă nici la cercetătorii acestor științe. Din contră, ei ar trebui neapărat să fie filosofi și psihologi. Ei bine, tocmai la cei mai mulți din aceștia am constatat groaza de filozofie, antipatia față de spiritul sintetic, generalizator. Care e explicarea faptului acesta? Am spus că intervine aici ceva cu totul personal, și spre a pune în evidență acest factor personal, să reluăm comparația cu omul de știință pozitivă.

Am spus că el e absorbit de materialul științei lui, și că, în mod fatal, nu se poate ridică la filosofia științei lui,—vorbim de majoritatea lor, de specialiștii încarnați. Cine i-ar acuza pe aceștia de lipsa aceasta de spirit filosofic ar face o acuzație care ar fi și inutilă și nici n'ar lovi, ci i-ar lăsa indiferenți. Ei nu

simt necesitatea filosofiei, și zadarnic deci le-ai predica-o.

Istoricul literar însă, și istoricul în genere, simt lipsa acestui spirit filosofic, la fiecare pas se isbesc în mod fatal de ea. Aici acuzația de mai sus se prinde, trebuie să se prindă cel puțin, și ei simt bine că ea are temei. Dar greutatea cea mare e să se poată ridică la acest spirit filozofic, și această greutate puțin o înving, și vom vedeà de ce puțini o înving. Majoritatea sunt învinși de ea, și, astfel se naște ciuda în contra unei discipline pe care nu isbutesc s'o stăpânească, fără să-i părăsească însă nici sentimentul nevoei ei permanente. E o stare de suflet mixtă, chinuitoare. Această stare sufletească complexă îmbracă la suprafață forma aceluia *sentiment de dispreț* pentru filosofie, de care vorbeam, dar, din observările ce am făcut, am constatat că e multă *afectare* în acel dispreț, că ei se *montează* spre a-și întreține sufletul în sentimentul acesta. În sufletul lor nici ei nu cred că filosofia ar fi așa de disprețuit. Se tem de ea, și aceasta implică un respect tacit.

Deci, elementele constatate până acum în fobia filosofiei sunt:

1) Sentimentul de dispreț, însoțit de oarecari judecăți cu aparență de obiectivitate.

2) Simțirea nevoei permanente a spiritului filozofic.

3) Din pricina acestor stări contradictorii, *afectarea* în afară a disprețului, și necesitatea de a se *monta* spre a-l întreține.

Am zice mai bine că se *autosugestionează* în senzul acesta.

Acum se naște întrebarea: Ce-i împiedică pe cei mai mulți să se înalte spre spiritul filozofic? În ce constă greutatea aceasta? Explicarea mi se pare a fi următoarea: Istoria literară și istoria în genere fiind dominate de punctul de vedere omenesc, subiectiv, ele sunt bogate prin partea anecdotică, de amănunt. Nu se poate contesta rolul personalităților în literatură și istorie, și personalitățile ațâță totdeauna curiozitatea prin partea lor accidentală, rară, picantă. Aceste științe exercită un fel de fascinație a individualului, a pitorescului personal. Într'un fel istoricii sunt ca niște copii cărora le place să li se povestească multe, cât mai multe. Această complăcere în partea anecdotică, personală desvoltă o memorie specială, o memorie pe linia acestor fapte, memorie sprijinită de această stare afectivă descrisă. Or, tocmai memoria aceasta a individualului împiedică pe cei mai mulți să se urce la generalitate, să facă psihologia și filosofia curentelor literare și a mișcărilor sociale. Memoria se opune spiritului abstractiv, sintetic și inventiv. Ea te ține prea nedeslipit de fapte, nu-ți permite o ridicare mai deasupra lor, o elaborare a lor. Elaborarea presupune întâiu o alegere, adică o abstracție, și numai după aceasta e posibilă o combinație nouă de fapte. E greu să înfrângi asociațiile obișnuite, să le disociezi și să le reasociezi pe urmă în forme nouă.

Resumând considerațiile făcute asupra filosofofobiei putem zice: E un fenomen sufletesc care își are explicarea într'un exces de *memorie*. Neputința de a înfrânge această memorie naște aversiunea față de tot ce e idee generală. Această aversiune se traduce printr'un sentiment de dispreț față de filosofie. Acest sentiment însă încearcă să se prezinte cu oarecari judecăți raționale. Tot acest complex sufletesc însă ia o coloratură deosebită prin nevoia de filosofie totuși. Sentimentul acestei nevoi face ca sentimentul de dispreț să ia forme de afectare, să se întrețină printr'o autosugestionare.

Fobia filosofiei se prezintă sub forme variate. Am studiat-o pe a acelora cari o au pentru că nu pot face filosofie, dar cari ar vrea să facă. Mulți din aceștia au încercat să se desprindă de materialul brut al științei, dar încercarea aceasta le-a fost infructuoasă. Ei devin întâi un fel de *ratați* ai filosofiei, pe urmă devin dușmanii ei înverșunați, devin filosofofobi.

Există însă și de cei cari n'au încercat niciodată să se înalte spre gândirile și interpretările filosofice, a căror aversiune pentru generalitate este instinctivă, oarecum organică. Aceștia sunt filosofofobi prin instinct, mai bine am spune că sunt *afilozofi*, dacă ni se îngăduie termenul acesta. Ei sunt copleșiți de memorie, dar nici nu luptă contra ei, ci i se supun orbește, pe când primul grup studiat se caracteriză printr'o încercare de a rupe cu memoria. La aceștia din urmă se poate vorbi în mod propriu de aversiune, de antipatie, de dușmănie, de filosofofobie. În sufletul lor se sbat tendințe opuse,—material de memorie și încercare de a-l depăși— și cum învinge tendința formei particulariste, cu necesitate se naște aversiunea față de filosofie. E un fel de instinct de *conservare mentală* la baza acestei filosofofobii. Nu credem că am putea caracteriză mai bine structura lor sufletească decât relevând următorul fapt ce credem a-l fi observat la ei.

Din când în când fac concesiuni și spiritului filozofic, împrumutând oarecari considerații filosofice și aplicându-le materialului științei lor. Atunci să-i auzi vorbind de filosofie! Ai crede că fiindcă vorbesc ei, filosofia dobândește însemnătate, iar nu că știința lor dobândește o oarecare însemnătate în plus pentru că s'au ridicat puțin până la filosofie. În cazuri de acestea se strevede destul de limpede că filosofia are un oarecare prestigiu în sufletul lor, vezi bine că disprețul ce-l afișează față de ea în cazurile ordinare nu e sincer de loc. Cazurile acestea rare sunt mărturia cea mai eloquentă a acelei contradicții dintre spiritul particularist și cel sintetic. Simți bine în aceste rare elevațiuni spre sinteză, spre filosofie, dorința ce ar avea de a îmbrățișa în mod permanent forma aceasta de spirit, și sentimentul de ciudă că nu au puțința s'o facă. Și atunci e firesc să afecteze că filozofia nu există decât numai întru cât o fac ei, întru cât ei se îndură să-i dea atenție. Și e firesc, pentru că în sufletul lor domină o *vanitate intelectuală* accentuată, care îi împiedică în chip absolut să recunoască va-

loarea relativă a cunoștințelor lor și subordonarea lor la alte cunoștințe. Ce știu ei e adevărata știință. Ei sunt specialiști incarnați, formează un fel de *castă* ca să zicem așa, în știință. Dar n'o formează pentru că i-ar subjugă în primul rând materialul științei lor; am văzut că acest material din contră îi silește, *el însuși*, să se ridice deasupra lui. O formează pentru că se simt bine în grup toate aceste spirite incapabile de abstracție și de generalizare. Ele formează un fel de specie intelectuală cu un instinct de conservare specific. Perspective largi, sentiment de relativitate, posibilități de evoluții raționale, toate acestea le lipsesc. Din contră îngustime, egoism intelectual, pietrificări în idei și în metode, iată caracteristica lor fundamentală.

Există însă și un spirit antifilosofic care se pune pe alt teren: pe terenul valorii ei în viața practică. Dar despre această manifestare vom vorbi într'un articol viitor asupra filosofiei în raport cu viața.

I. Nisipeanu.

Ș T I I N Ț A

PERSONALISMUL ENERGETIC 1).

Alături de monismul care înclină să explice unitatea fenomenelor prin existența unui ceva în afară de universul cunoscut, este monismul care încearcă această explicare prin mijlocirea cauzelor care se găsesc înăuntrul fenomenelor cunoscute minții omenești. Acest de al doilea monism, adâncind gândirea în înfățișările fenomenale, vrea să obțină secretul realității, pe care cel l'alt monism vrea să-l obțină lărgind orizontul de gândire dincolo de hotarele universului cunoscut. În sistemul monismului precedent, unitatea fenomenelor este mijlocită prin ipoteza unui ceva în afară de univers. Acest ceva din afară, — Dumnezeu sau corpul Alfa, — este punctul fix, din înălțimea căruia mintea omenească îmbrățișează într'o singură unitate cele două aspecte ale fenomenelor. Ipoteza acestui ceva, care se găsește afară, este desigur de mare ajutor pentru înlesnirea soluțiunii moniste; dar este ea și legitimă? Un ceva în afară de univers, cum să ni-l închipuim? Care este raportul dintre realitatea acestui ceva și realitatea universului nostru? Din nou așadar o altă problemă, într'u nimic mai ușoară ca problema dualismului din fenomenele universului cunoscut. Ca să resolvim această nouă problemă, trebuie să recurgem din nou la găsirea unui alt punct fix și mai îndepărtat. Dar până unde poate merge continua depărtare? Să nu fie oare fixitatea aceasta după care gonim, dincolo de hotarele universului, o simplă *fata morgana* a minții noastre, o iluzie înfăptuită prin analogie după o experiență discutabilă? Desigur. Ori și cât ne depărtăm gândul peste univers, la ceva fix totuși nu ajungem. Dincolo, și iarăși dincolo, are să rămână în veci ceva de descoperit.

Unitatea pe care o căutăm nu poate veni decât din constituția lăuntrică a universului. Dumnezeu despre

1) Fragment din *Elemente de Metafizică*, cari apar astăzi.

care vorbeam mai sus, dacă există, trebuie să existe în univers și nu în afară de univers, căci în afară de univers nimic nu este definit și stabil. Aceea ce mintea noastră presupune că ar fi existând dincolo de univers, este o iluzie produsă prin contrast. Fixitatea de dincolo de univers este contrastul relativității după pământ. Unitatea văzută din depărtarea cerului este, de fapt, o creațiune a minții; căci după corpul Alfa tot un ochi omenesc privește spre universul cunoscut, precum și în puterea lui Dumnezeu tot logica omenească se manifestă. Nu este în afară de universul cunoscut, ci înăuntrul acestui univers, ultima rațiune a celor două aspecte ale fenomenelor. Dar și aci o altă greutate. Înăuntrul universului cunoscut, totul este într'o continuă desfășurare! În virtutea principiului eutropiei, universul cunoscut nu trece de două ori prin aceeași pozițiune; toate fenomenele lui sunt îndreptate într'o direcțiune; cum dar se va găsi aci fixitatea de care are nevoie știința unității fenomenelor? Există în această desfășurare a universului un ceva fix, un substrat real care să unifice fenomenele fizice cu fenomenele psihice? Un singur răspuns pot avea toate aceste întrebări și anume: răspunsul sugerat de filosofia lui Kant. Punctul fix pe care îl căutăm nu poate să fie decât în conștiința noastră. Prin fixitatea acestei conștiințe universul întreg are o dreaptă și o stângă, un sus și un jos; această conștiință dă coordonatele fixe ale fenomenelor. Această conștiință este condițiunea necesară a tuturor fenomenelor, căci întreg cuprinsul universului este în acelaș timp și cuprinsul conștiinței; tot ce există, există pentru noi ca un produs al conștiinței. Cu acest răspuns, nu revenim însă din nou la filosofia lui Kant, la soluția idealistă, a cărei insuficiență a fost recunoscută? Într'un singur caz nu: întru cât evităm să definim conștiința în modul în care o definește Kant, și după el și monismul idealist. Kant și idealistii de după dânsul, au meritul de a fi indicat conștiința ca principala latură a problemei, dar ei n'au dat o soluțiune definitivă problemei, fiind că asupra conștiinței însăși aveau numai o știință superficială. Atât Kant cât și idealistii de după el n'au cunoscut conștiința reală, ci numai o conștiință redusă la câteva funcțiuni formale. Ei au făcut chiar greșeala, — Kant în primul rând, — să opună aceste funcțiuni formale celor l'alte funcțiuni ale conștiinței, și astfel să-și închidă cu desăvârșire drumul spre o soluțiune. Știința conștiinței reale i-ar fi ajutat să găsească o asemenea soluțiune satisfăcătoare, și le-ar fi complectat opera pe care tot ei o indicaseră prin intuițiuni geniale.

Conștiința omenească, — așa cum o înțelegem noi astăzi — nu este o oglindă pasivă, nici o conștiință transcendentală; nu este apoi un epifenomen care se adaogă, ca o lumină venită din altă lume, peste fondul unei lumi materiale, ci este rezultatul sintetic al evoluțiunii prin care a trecut întreaga energie universală. Conștiința actuală a fie cărui om reprezintă ultima verigă din lanțul acestei evoluțiuni universale! ea, ultima verigă, a fost cu puțință numai după ce lanțul evoluțiunii întregi se împlinise până la dânsa. În clipa de timp în care ne găsim noi, conștiința omenească este constituită: dintr'o zonă luminoasă, în care se asociază și se unifică funcțiunile neuronilor cari se găsesc în centri corticali ai creierului mare, și dintr'o zonă întunecată, în care se asociază și se unifică funcțiunile multor alți neuroni cari se găsesc în diferiți centri sub corticali și medulari. Zona cea întunecată nu este zona funcțiunilor inferioare, ci este zona funcțiunilor automate, adică a funcțiunilor cari s'au adaptat în chip perfect la scopul lor. Odinioară, pe când nu existau centri corticali, ea era zona cea luminoasă. Când și când, func-

țiunile din zona întunecată, ajung să mai pătrundă în zona luminoasă, dar numai atunci când funcțiunile acestea sunt împiedicate în automatismul lor, adică în cazurile patologice. Zona cea întunecată este zona cea adâncă în care nu se mai poate distinge ce este și ce nu este, dar care nu mai puțin există și formează condițiunea necesară a celeil'alte zone verit.ă în urmă. Viața vegetativă cu multiplele ei funcțiuni; precum și dispozițiunile reflexe și emoționale; toate funcțiunile organice de adaptare ale individului la mediu, sunt coordonate și executate prin mijlocirea centrilor sub corticali și medulari, cari se găsesc în zona întunecată. Dacă nu ar fi activitatea permanentă a acestor centri, nu ar fi cu putință nici activitatea centrilor corticali; iar zona luminoasă s'ar scoborâ atunci spre funcțiunile automate. Cu zona întunecată nu s'a sfârșit însă lanțul de condiționare al conștiinței. Înaintea funcțiunilor automate din centri subcorticali și medulari, a trebuit să fie funcțiunea de asimilare a materiei organice; sub zona întunecată a activității automate nervoase se întinde zona și mai întunecată a fenomenelor chimiei organice. Și nici cu aceasta nu s'a terminat. Sub funcțiunea de asimilare stă funcțiunea și mai elementară a gravitațiunii și a asocierii dintre elemente. Unde sfârșește, în definitiv, lanțul de condiționare al conștiinței? Nicăieri; căci ori unde s'ar pune începutul, totdeauna se va găsi că peste începutul ales a trebuit să mai fie un alt început. Cu cât ne ducem apoi spre început, cu atât lanțul condiționării conștiinței omenești se confundă cu lanțul de condiționare al fenomenelor energiei universale. Cu toate acestea, conștiința există ca un ceva deosebit de energia universală, dacă nu chiar ca un ceva o pus energiei universale! De unde vine acest ceva? Dacă reluăm evoluțiunea în direcțiunea indicată mai sus, ce se adaugă în plus la fiecare verigă a lanțului de condiționare a fenomenelor pentru formarea verigei următoare? Ce se adaugă în plus la zonele cele întunecate pentru a se ajunge în sfârșit la zona cea luminoasă? Acest ceva în plus nu este el de o esență diferită și astfel nu face el dovada dualismului dintre conștient și inconștient, dintre psihic și fizic?

Plusul care se adaugă nu este de cât faptul însuși al exercitării evoluțiunii. Din suma totală a realității nimic nu se pierde, prin urmare nu se pierde nici faptul că evoluțiunea se exercită. Faptul că realitatea evoluiază într'o direcțiune lasă în constituția acestei realități o dispozițiune inponderabilă de exercitare înspre această direcțiune. Această dispozițiune constituie o adaptare și apare ca un plus. Viața în natură nu consistă de cât în acest plus de adaptare. Conștiința de asemeni. Între fenomenele fizice și fenomenele vieții nu există nici o diferență esențială, în ceea ce privește formarea acestor dispozițiuni inponderabile. Toate fenomenele realității merg în spre un plus de adaptare, și tocmai fiind-că ele merg în spre un plus de adaptare, nu revin nici odată înapoi pentru a se repeta în mod absolut identic. Evoluțiunea aduce după dânsa adaptarea, iar adaptarea crescândă aduce după dânsa direcțiunea singulară a evoluțiunii. Evoluțiunea fenomenelor este ireversibilă, fiind-că actul ei rămâne prins în realitate; aceea ce a fost odată rămâne pentru eternitate.

Adaptarea stabilește o asociere, sau mai bine zis o corelațiune din ce în ce mai strânsă între fenomene. Înainte de evoluțiune, cât timp fenomenele universale nu aveau o direcțiune, puteam să ne închipuim universul ca un haos în care nu există vre-o corelațiune între fenomenele lui; dar după evoluțiune, această închipuire nu mai este cu putință. Aceeace merge în aceeași direcție trebuie să se adapteze laolaltă și să formeze o unitate. Fiecare fenomen al universului, văzut

sub punctul de vedere al evoluțiunii, apare ca un factor al totalității: evoluiază în raport cu restul fenomenelor iar restul fenomenelor evoluiază de asemeni în raport cu el. Între toate elementele universului să stabilește o reciprocitate. Pozițiunea unui element se stabilește din pozițiunea restului de elemente; evoluțiunea unuia se determină prin evoluțiunea totalității. Întru cât totalitatea realității este în evoluțiune, nu mai este cu putință să se despartă partea de tot, fiind-că partea și totul sunt adaptate între ele și formează o unitate. În desfășurarea celui mai elementar fenomen, dacă ai putea să descifrezi urmele pe care le-a lăsat adaptarea lui trecută, ai putea citi evoluțiunea universului întreg căci desfășurarea fenomenului de astăzi nu este decât așa cum a fost determinată de evoluțiunea totalității universului.

Adaptarea mai stabilește apoi, în mijlocul corelațiunii generale a fenomenelor, și corelațiuni speciale între anumite grupări de fenomene. Aceste corelațiuni speciale sunt unități noi în mijlocul unității celei totale pe care o reprezintă universul întreg. Unitățile cele speciale sunt, la rândul lor unități totale pentru alte unități și mai speciale. Adaptarea produce astfel dimpreună cu corelațiunea și o diferențiere între fenomene. Unitățile cele noi se diferențiază de restul fenomenelor și dau ocaziune înlăuntrul lor la alte diferențieri; cu cât sporesc dispozițiunile inponderabile spre adaptare, cu atât vedem această adaptare diferențindu-se. Ființele vii pe cari le vedem pe suprafața pământului, și cari reprezintă unități de corelațiuni în mijlocul corelațiunii totale a universului, cu cât evoluiază cu atât se diferențiază; cu cât adaptarea lor la unitatea totală a universului crește, cu atât ele produc în lăuntrul lor sisteme noi de corelațiune. Universul întreg devine mai unitar prin evoluțiune, și în acelaș timp sub influența acestei evoluțiuni corelațiunile dintre fenomene intră și ele în sisteme din ce în ce mai pronunțate. De unde vine această diferențiere? De unde vine acel ceva care dă consistență și durabilitate sistemelor de corelațiune, cari se formează în unitatea universului sub influența evoluțiunii? Din însăși proprietățile inerente ale elementelor realității, cari intră în aceste sisteme de corelațiune? nu. Aceleași elemente le găsim în sistemele cele mai diferite. Cele mai deosebite unități organice cuprind aproape aceleași elemente. Între om și vierme; între vierme și plantă; între plantă și pământ, tranziția este nesimțită. Diferențierea nu provine din elemente. Este ceva deasupra elementelor, care menține consistența și durabilitatea fiecărei unități de corelațiune. Și numim acest ceva: puterea de individualizare; așa cum au numit-o mulți filosofi. Adaptarea fenomenelor universului aduce după sine individualizarea fenomenală. Dar întrebarea cea mare, care se pune acum, este aceea relativă la procesul acestei individualizării. Ideia adaptării nu implică o preferință pentru anumite sisteme de corelațiune. Din potrivă, ideia adaptării, întru cât este dedusă din ideia evoluțiunii, implică mai curând lipsa de ori și ce preferință pentru sistemele de corelațiune, în tot cazul ipoteza cea mai naturală care se presintă, în ceea ce privește procesul individualizării, ar fi ipoteza că procesul acesta merge fără întrerupere într'o direcție constantă. Căci, dacă evoluțiunea nu este influențată de ceva în afară de univers, și dacă adaptarea care se produce prin evoluțiune, ea însăși se face treptat, atunci și individualizările trebuiesc să se constituie fără preferința unor anumite sisteme. Fiecare spor de adaptare aduce cu sine o nouă corelațiune și deci o nouă individualizare. Cu toate acestea experiența nu confirmă aceasta ipoteză naturală. Procesul individualizării nu urmează în mod pasiv procesul adaptării, ci are

preferințe pentru anumite sisteme. Lumea viețuitoarelor care populează pământul, pare a fi prinsă în anumite unități cari se transmit prin hereditate, și numai cu greu urmează continuitatea seriei, așa cum ar trebui să se întâmple după ipoteza noastră. Adaptarea desface cu greu corelațiunile stabilite, căci acestea luptă să se mențină. De unde vine această luptă a creatului contra creatorului; a unității organice create contra evoluțiunii care este creatoarea ei? De unde își împrumută unitatea organică puterea ei de rezistență, puterea de a se imobiliza în cursul evoluției? Dela o putere supra-naturală, care stă deasupra universului cunoscut nouă? Dar o asemenea putere nu poate influența numai o parte a universului, adică unitățile organice, ci ea, dacă este în afară, trebuie să influențeze universul întreg; iar dacă influențează universul întreg atunci efectele ei sunt pentru universul întreg și nu numai pentru o parte a acestuia. Puterea supra-naturală este dar o ipoteză care nu explică nimic. Rămâne să ne explicăm rezistența unității organice din însăși faptul evoluțiunii. Dar cum? Evoluțiunea produce ea însăși negarea sa? Cum să înțelegem crearea corelațiunilor persistente, în mijlocul evoluțiunii perpetue pe care o presintă universul?

Un singur răspuns mulțumitor poate fi dat la asemenea întrebări. El se bazează pe ipoteza că direcția evoluțiunii, prin care trece universul, consistă în însăși producerea unor anumite corelațiuni persistente, — sau, cum corelațiunile cele mai din urmă produse sunt cele sufletești, cu caracterul de personalitate, — că direcția evoluțiunii, prin care trece universul, consistă în însăși producerea unor anumite corelațiuni de personalitate. Această ipoteză eliminează cu desăvârșire hazardul din producerea corelațiunilor organice. Nu ori și ce viețuitoare și nu ori și ce personalitate sufletească, sunt posibile pe suprafața pământului, ci numai anumite viețuitoare și anumite personalități cari corespund realității totale. În suma totală a energiei, — dacă prin energie voim să redăm realitatea, — nu sunt posibile prin evoluțiune decât anumite corelațiuni, și între acestea un singur tip de personalitate sufletească, aceea care și indică direcțiunea totală a evoluțiunii. Realitatea, întrucât se concepe ca o energie care evoluiază, își confundă evoluțiunea sa cu procesul de formațiune al unei personalități în care se rezumă toate corelațiunile organice: este un personalism energetic. În tradițiunea biblică, Dumnezeu a făcut pe om după chipul și asemănarea sa; în ipoteza monismului, evoluțiunea face pe om după chipul și asemănarea realității totale. În tradiția biblică personalitatea omenească eră socotită ca o copie după o personalitate supra-naturală, pe când în ipoteza monismului personalitatea omenească este produsul necesar al evoluțiunii realității.

În lumina acestei din urmă ipoteze, unitatea conștiinței dobândește o deosebită importanță pentru explicarea fundamentului științei. În unitatea conștiinței se rezumă lungul proces de adaptare care întovărășește evoluțiunea realității. Corelațiunile funcționale, pe cari indivizii le reprezintă, sunt treptele pe cari se ridică procesul de formațiune al unei personalități ideale; sunt treptele personalismului imanent în suma fenomenelor universului.

Aceste corelațiuni nu sunt întâmplătoare, ci ele decurg din ordinea realității; sunt sintezele acestei ordine. Ele sunt, — în termenii Biologiei de astăzi, — corelațiuni adaptate mediului, dar cum și mediul este la rândul său o corelațiune eșită din evoluțiune, ele sunt, în fond, corelațiuni adaptate la totalitatea universului. Cea mai elementară ca și cea mai complexă formă de viață; firul de iarbă ca și conștiința unui geniu; tot ce se întrupează într-o unitate organică, este o corela-

țiune de funcțiuni adaptată unității universului întreg. Din ordinea de generație a fiecărei unități organice se poate citi procesul evoluțiunii universale. Istoria universului stă scrisă în formele vieții. Cea mai înaltă corelațiune, pe care evoluțiunea o va putea produce vreodată, va fi cea a unei personalități perfect adaptate la unitatea universului, și a cărei înțelegere se va confundă cu înțelegerea universului întreg. Dar când această personalitate perfectă se va produce, atunci va înceta și evoluțiunea, căci direcția acesteia stă tocmai în procesul de formațiune al unei asemenea personalități. Conștiința omului de astăzi, este însă pentru evoluțiunea de până acum a universului, aceea ce este personalitatea ființei ideale pentru totalitatea evoluțiunii. Atâtea câte s'au petrecut, ca schimbări, în universul care ne cuprinde, stă scris în conștiința fiecăruia dintre noi. Nu putem pătrunde cu ajutorul conștiinței noastre în fazele de evoluțiune prin care universul nu a străbătut încă, dar prin fazele străbătute până acum putem pătrunde. Cunoștințele noastre sunt, de fapt, recunoștințe: sunt integrarea schimbărilor petrecute în lăuntrul realității. Formele de intuițiune și postulatele raționamentului sunt niște corelațiuni tipice formate prin adaptarea conștiinței noastre la universul întreg; sunt dispozițiunile inponderabile rămase din evoluțiunea trecută. În actele actuale de convingere nu facem decât să continuăm ordinea fostelor adaptări.

Ipoteza personalismului energetic înlătura astfel metafizica pesimistă a buddhismului. Constituția pe care o are personalitatea omenească nu este o împreunare trecătoare, ci este o sinteză produsă de ordinea însăși a realității. Întru cât evoluțiunea este inerentă realității, întru atât este și personalitatea omului inerentă realității. O realitate indiferentă la crearea personalității, — Nirvana, — este o realitate din care este exclusă viața, și prin urmare din care este exclusă și conștiința omenească. A lega de o asemenea realitate noțiunea de fericire, este dar un non sens. În Nirvana nu poate fi nici fericire, și nici durere, fiindcă în ea evoluțiunea n'a produs o corelațiune de funcțiuni organice în care să fie puse în contrast fericirea cu durerea; și fără acest contrast nu există nici fericirea nici durerea! Ipoteza personalismului energetic înlătură însă și metafizica antropomorfismului naiv. Omul nu reprezintă un factor opus universului. În personalitatea omului nu stă o cauză care să întrerupă determinismul naturii, ci o verigă necesară acestui determinism; persoana omenească indică însăși direcțiunea evoluțiunii în spre care merg diferitele energii ale universului. Conștiința omenească este dar ca o carte deschisă în care se poate citi evoluțiunea realității, o carte însă în care nimeni n'are posibilitatea să scrie un rând mai mult peste cele scrise de această evoluțiune a realității! Rândurile scrise în cartea conștiinței istoricesc adaptarea fenomenelor universului la generațiunea personalității omenești. Întru cât se face abstracțiune de evoluțiunea totală a universului, fenomenele acestuia apar ca fenomene fizice supuse principiului de conservatiune a energiei, iar întru cât fenomenele universului sunt luate ca factori ai unei realități evolutive, aceste fenomene apar ca îndreptate spre cucerirea unor corelațiuni diferențiate și persistente. Ultima corelațiune, — ținta tuturor celorlalte, — este corelațiunea stabilă a elementelor din personalitatea omenească.

Precum din haosul nebuloaselor primitive au eșit corpurile pe cari le vedem pe cer, corpuri a căror mișcare se identifică cu cele mai perfecte linii geometrice, — ca și cum creatorul lor ar fi fost un geometru, după cum zicea Platon, tot astfel din veșnicele transformări organice, pe cari le vedem pe pământ, vor eși la urmă ființe dotate cu caracterele unor personalități unitare,

Din jocul forțelor mecanice, din atracțiunea și repulziunea centrilor de energie, se explică astăzi splendoarea cerului; din jocul forțelor elementare ale evoluțiunii organismelor, se va explica odată în viitor, splendoarea sufletului omenesc. Să nu ne mirăm că explicarea va veni mai târziu. Infăptuirea cosmogonică a avut nevoie de mii și milioane de ani ca să ajungă unde este, și ea tot nu este terminată! Astrele se formează încă sub ochii noștri! Dece infăptuirea personalității s'ar produce mai curând?

C. Rădulescu-Motru

LITERATURA

CEA MAI FRUMOASĂ MÂNĂ

*Am sărutat cucernic aseară mâna ta
Și-am tresărit la glasul întâiului sărut
Ce mi-a șoptit în taină: iubeste, nu uita
— Cea mai frumoasă mână din câte-ai cunoscut!*

*Am sărutat cucernic aseară mâna ta
Și-am retrăit în lumea so'emnului trecut,
Călăuzit, aevea, de-un vis ce 'mi arăta:
— Cea mai frumoasă mână din câte-am cunoscut.*

*Am sărutat cucernic aseară mâna ta,
Iar degetului candid ce-adeșea a știut!
Să mi cucerească gândul... spre-a nu mă mai uita
— Cea mai frumoasă mână din câte-am cunoscut.*

*I-am dat inelu'n care e scris: De ziua ta...
Și-am tresărit la glasul întâiului sărut...
Tu mi-ai șoptit din suflet: iubite, nu uita
— Cea mai frumoasă mână din câte-ai cunoscut!*

George Duma.

D U Ș M A N U L

Azi plouă și spre seară, în odae, lumina e slabă și lasă peste toate de pe masa mea umbre îngânate. Răzimat de spătarul scaunului, nu știu unde privesc și văd nedeslușit înaintea mea note, călimări, cărți, reviste, ziare, gravuri, fiecare la locul lor. Nu gândesc la nimica; asta e starea sufletească nedeslușită când ne-am ușurat de o povară.

Fără voe, privirea mi se oprește asupra condeiului cu penița încă udă de cerneală și apoi peste rândurile scrise în urmă, nesbicate bine, pe cari le petrec cu vederea. Cetirea cuvintelor mele mă înspăimântă, apoi mă umple de desgust. Voiu să rup aceste câteva fițuici cu rânduri dese, când un glas aproape de mine, îmi oprește mișcarea pripită.

— Stai puțin! Ia cetește ce ai scris; întâiu cetește bine și pe urmă vom vedea ce e de făcut!

Mă supun și așez foile la rând cu teama de mine însumi să nu le sfâșii acum-acum. În umbra serii, cetesc din cuvânt în cuvânt tot ce am povestit, cu închipuirea analizez dacă e firesc ce-am înșirat, cer-

cetez dacă fiecă frază sună și, în acelaș timp, în minte văd chipuri omenesti și mișcări, aud glasuri; urmăresc unele fapte, în sfârșit toate pe cari le plăzmuisem pentru o anume lovitură în sufletele cetitorilor. Rând după rând îmi alungă teama de neadevăr; iar linia din urmă mă lasă încântat de felul cum le închipuisem. Simt prin toți mușchii beția mulțumirii.

Iarăș aud:

— E falș. E rău. Rupe foile, fă-le praf!

E Dușmanul meu care vorbește astfel. Il cunosc de mult și totuși cuvintele lui mă fac totdeauna să tresar. Fac o mișcare din umeri, de nepăsare, de îndărătnicie; dar acelaș glas, ce mă uimește de atâta asemănare cu al meu, unison și peste măsură de repede, ca o vijelie stărnită din senin, începe:

— Din nou ți-am întins o cursă; te-am lăsat să scrii; am așteptat să măntui. Sunt atâtea zile de când te frământă o idee culeasă de pe drumuri. Eu n'am găsit într'insa nici un farmec, nici măcar un ade-văr. Totul e cunoscut și vechi și cu toate astea din minut în minut ideea ta te aprindea—o!... te aprindeai, ardeai de dorința să aibi puțin timp liber, să rămâi singur și să scrii. Să scrii—nu înțeleg dacă asta la tine e o plăcere ascunsă, o datorie sfântă, sau un impuls firesc. Ori cum ar fi, sau n'ar fi, proastă plăcere, proastă datorie, prost impuls.

Ai găsit timpul potrivit c'afară, azi, plouă și drumul e închis și la deal spre vie și la vale spre centrul orașului. Bucuria ta că ești singur în casă. Ai liniște. Te-ai închis aicea, în odae, în fum de țigară și în atâtea ceasuri cu spinarea încovoată, ai scris, ai scris... Acuma—te întreb—ce vrei să faci cu fițuicele acestea? Te povățuesc prietenește, îți poruncesc: rupe-le! Totul e închipuire, nefiresc. Rupe, îți spun!“

Stau împietrit, cu mâinele în buzunare și ascult. Parte din clipele acestea le trec amărât, privind la trei gravuri bătute în perete, în fața mea. Intr'una un tigru captiv—patru oameni negri îl duc de sgardă, în cumpăneală, din patru părți, cruciș, cu frânghii întinse strună și totuși li-e frică de dânsul. Mi-e milă de nenorocita aceasta ființă lipsită de libertate, pe care nu va mai câștiga-o niciodată. Intr'altă gravură, pe sub poala unei păduri întunecoase, pe un drum printre fânețe înflorite, trei tinere alătura, în mână și la cap cu flori de câmp, se duc, vorbesc, cântă și hainele bogate de pe dânsele tremură de-atâta veselie. În a treia, o luncă și în mijlocul gârlei, ce răsfrânge o lumină caldă, dulce, câteva vaci privesc blând la mine, or sorb apă în vârful buzelor. Dar încetul cu încetul se întunecă și le văd tot mai slab, mai departe, până se șterg și dispar; iar în urechi aud acelaș glas:

— Înțelege odată ce-ți spun! Ș'apoi limba în care povestești, nu e limba maiștrilor. Limba în care se scrie acuma n'o mai cunosc și nu știu dacă mai e o limbă. Alergați după cuvinte cari să sune. Sunctul e totul, iar cuvintele, în felul cum le migăliți și le împerechiați și-au pierdut și frăgezimea și înțelesul. Ori nu le cunoașteți și nu le înțelegeți, ori vă bateți joc de ele... făcând artă. Și asta nu e artă, ci ę

cârpeală, sau zidărie fără tencueală. Puneți piatră peste piatră: se potrivește ori nu se potrivește, se lipește ori nu se lipește—voi zidiți mereu. Numai cuvintele singure nu fac o limbă. De aceea toate în scrisul vostru sună a gol și a moarte. Dela cele dintâi rânduri se vede lipsa unui cheag, pentru că nu simțiți, nu gândiți, n'aveți nici o idee călăuzitoare despre cum e viața. Nu vedeți—ba să mă iertați: vedeți numai învelișul vieții, pe care ni-l dați în fotografiile de oameni și lucruri, în atitudinile cunoscute, țepene. Nu ne cunoașteți inimile, dorurile, dorințele, durerile—nu știți ce vrem noi oamenii și ce ne mână spre glorie, ori spre mormânt. Visați, vă faceți credințe false, pe cari le schimbați din zi în zi și la urmă, nu mai credeți în nimica. Ceeace, din scrisul vostru, nu înțelegeți nici voi înșivă, nici prezentul, nădărduiți să înțeleagă viitorul. Ce să înțeleagă, când voi mergeți în neștire? Nici nu știți de unde ați pornit, nici ce rost aveți, nici unde veți poposi—nici măcar de ce scrieți. Dar scrieți, scrieți—asta vă e boala, pentru faima ca să însemnați și voi ceva, ori, mai curând, nimic, în Liliput.“

Dușmanul începe să mă plictisească și, sub greutatea vorbelor lui, îmi siesc capul între umeri, că de teama unei lovituri, să nu-l mai aud. Dar nu tace:

— Spune, te-ai gândit bine, la ce ai scris? Da! te-ai gândit cum să începi, ce cuvinte sunătoare să pui în fruntea povestei tale, ca atâția trâmbițași înaintea regimentului, după care, azi, nu se mai iau nici copiii. Cetește: „Pe cer alunecă norii ca niște pete de fum și soarele își arată ochiul și-l ascunde ca între pleoape, ce în goană, închid și deschid porțițe luminii care aleargă peste câmp și peste vii“... Despre vreme și privești poți întortochea toate cuvintele pe cari le cunoști, fără să minți, sau să spui adevărul. Omul nu-i ca vremea, el nu-și schimbă sufletul ca norii forma la vânt. Inșă pentru voi—marilor gânditori!—cu neînțeleșul cuvintelor și prin cuvintele voastre neînțelese, ori vorbiți despre oameni, ori despre nori, e tot una.

Adu-ți aminte! In goana după cuvinte, închipuirea, o clipă, n'a mai avut răgaz. Minte n'a mai gândit nimica. Asta e drept. Totul a fost să scrii. Dar de ce? Pentru ce? Spune! O! sunteți prea mărinimoși.— Pentru un ideal, să faceți lumea mai simțitoare, mai bună, ca pe voi. Puneți urechea și ascultați ce spun de voi oamenii, pentru cari vă jertfiți!—că sunteți niște zănateci, niște nebuni. Răsplată meritată pentru că poveștile voastre sunt aruncate; sau dacă sunt cetite stărnesc mila ori râsul pretutindenea. Lumea pe care n'o cunoașteți, lăsați-o, dați-i pace și povestiți viața voastră; desveliti-vă inimile și tainele—ele nu sunt mincinoase, ci prea adevărate și înduioșătoare. Jertfa voastră poate va fi folositoare, atuncia veți părea oameni întregi și poate veți ajunge plăcuți tuturora și răsplătiți după munca și binele adus lumii. Cine știe...“

La auzul acestor cuvinte, mă rușinez de mine însumi, de faptele acestea ale mele. Simt că de sus m'apasă o greutate, mă fac mic de tot și alunec puțin

în scaun. Spinarea încovoiată atinge cu grebănușul spătarul scaunului și picioarele strânse de genunchi mi-au ajuns sub masă. S'a întunecat și picăturile de ploaie nu se mai văd prin geam; dar, printre plișchiiturile lor ascuțite și șuruitul la vale al apei din șanțul de granit de sub ferestre, aud glasul Dușmanului:

— Povestea ta nu spune nimica, nu folosește nimănuia. Ți-am spus de atâtea ori: rupe-o!

Ce-ai voit să spui cu povestea ta?...

Cu atâtea amănunte și printre atâtea cuvinte cari nu spun și nu arată adevărul, plimbi patru tineri, tovarăși de petrecere, peste câmp. Întâi ne așintești privirea asupra Celui ce merge dus de brațe între doi, cari caută la Dânsul cu toată răutatea omenească scrisă pe față, țîșnită pe sub coada ochiului și El cântă, cântă frumos de se opresc copiii, femeile și bătrânii din cale. Cântă și cei doi din dreapta și stânga lui, îngânând răgușit, neîndemânatic cântecul cel nou al „Cântărețului“. Firește, cântărețul e frumos, e copil din flori, crescut la azilul celor lepădați, să nu fi avut cine-l mângâia decât—nu se știe—poate numai Marița Lăptăresei.

El își cântă cântecul lui „cel nou“ și din când în când se aude refrenul vorbelor Ei:

„Amoraș de azi, de eri

„Vin la mama să mă ceri!“

Iar El îi răspunde:

„La drum cați, drumul mi-ații,

„Tu una știi și una ții“.

Înainte a acestor trei, la câțiva pași, al patrulea tovarăș de plimbare, crunt la privire, cu mâinile afundate în buzunarele surtucului, alungă copiii, femeile și bătrânii, să-și caute de drum.

Cântărețul își întrerupe cântecul și cu capul răsturnat puțin pe spate, cu privirea în nori, spune blând:

— Da, lasă-i Mihăiță! Poate le place cântecul meu și vor și ei să-l învețe...

Sunt singuri pe câmp, tot mai departe de oraș. Mihăiță cu capul în pământ tace și în urechi n'auze nimica. Își frământă, în minte, planul și pândește momentul...

Cântărețul îi zice înainte:

Tac și nu mă mai pot ține,

Cânt pentru c'asă îmi vine;

Să m'auză n'are cine.

Cânt și nu cânt pentru tine;

Pentru mine, pentru mine.

Apoi câteș patru scoboară spre Râpa Fântânilor. Cântărețul cântă cu glas limpede, tovarășii din dreapta și din stânga deodată se desprind dela brațul lui; iar Mihăiță se întoarce repede pe călcăie și trage un foc de revolver asupra cântărețului.

Cântărețul își curmă cântecul, stă locului împietrit, din gură începe a-i curge șuroiu de sânge și, înspăimântat și trist, privește prietenii, cari au rupt-o de fugă pe fundul râpii, spre malul Dunării.

Lăsând la o parte, nopțile cu lună, zilele cu soare,

plimbările pe uliță, așteptatul la portiță, gălbeneala feței, svâcniturile, tremurările și bătăile de inimă—dragostea, sfânta dragoste—a Mariței și a Cântărețului și alte fleacuri ce sunt numai fapte de ale tinerilor stricați; cam asta ți-e povestea. Frumoasă poveste, n'am ce zice...

Ei, acuma te întreb din nou: ce ai voit să spui?—dacă ai avut ceva de spus... Ce ai lăsat să se înțeleagă? Cântărețul a murit, ori nu? Dacă a murit, ori nu; astfel ți-ai închipuit tu un om, pe Mihăiță ca și pe ceilalți doi că vor ajunge iubiți de frumoasa lăptăresei, trimitând pe alesul ei pe lumea cealaltă, sau făcându-l neom; iar câteș trei criminalii să înfunde ocna, ori codrii Dobrogei? Ori ai vrut să arăți... setea de sânge al poporului nostru? Dar să presupunem că a murit cântărețul. Aceasta e soarta cântăreților la noi; ei sunt scoși din lume și uciși? Ori ai vrut să arăți că disprețul pentru cântăreți stârnește ura dusă până la a îngropa bogățiile și frumusețile unei limbi și a o ucide odată cu primele sboruri mai înalte ale gândirii? Ori poate ai încercat să spui că criticii noștri ascund pe poeți în revistele lor și cu principiile la modăucid talentele? Ori că nu se cântă destul de frumos și cântecele noastre sunt osândite? Ori din lipsa de simțire și a dragostei de frumos, cântecele pier? Dar să admitem că n'a murit cântărețul și că din toată pățania nu și-a pierdut nici glasul și nici simțirea aleasă. Atuncea?!... În sfârșit, o mie de presupuneri de așa face și tot nu s'ar înțelege nimica „pentru că nimic din ce-ai povestit nu poate fi adevărat, chiar dacă ar fi un mic sâmbure, sau totul ar fi curatul adevăr, după cum acelaș lucru ar fi dacă ai fi izbutit să dai suflet unei închipuiri, să pară o fărâamă de viață ruptă din viața noastră; ceeace încă nici aceasta nu-i adevărat. Ei, ce-ai voit să spui? Ce se alege din toată povestea ta? Răspunde!“

Apoi, Dușmanul cu glas prefăcut o ia pe coarda batjocoritoare, râde rânjit și-mi dă sule în coaste:

— A, te-am ghicit. Scrii când ți-abate și ce ți-abate, ceva ce ți se pare br!!... că e înfiorător să sperii tinerimea cu sânge nevinovat și crime; iar pe iubitorii de frumos să-i uimești cu vorbe sunătoare, ca atâtea lovituri măestrite, date în dobă: trrr, tam, tam, tam!... ori cu această muzică barbară, cântată după anumite reguli, monotonă, asurzitoare, vrei să amețești și să adormi bătrânii în nopțile de nesomn. Bine faci. Patria... Scrie, povestește! Poftă bună!..“

Dușmanul meu e de nesuferit. Nu tace și câtă bătae de joc răutăcioasă e în cuvintele lui, în glasul lui schimbat pe toate strunele și pe toate tonurile! Incepe din nou, aceleaș, cu alte amănunte, înverșunat, mai înverșunat...

C'o iuteală neobișnuită, îmi scot mâinile din buzunare, mă razem în picioare, apoi de scaun și de marginea mesei și, încordat de putere, mă ridic. Prin întineric, băjbăiu fițuicele scrise și le rup în bucăți multe, mici, mititele.

Dușmanul, nu-l mai aud. Răsuflu, mă simt din ce în ce mai ușurat, acuma sunt liniștit.

C. Apostoliu

DISCUȚII

MECANICA SOCIALĂ.

—Cu prilejul cursului d-lui Sp. C. Haret la Universitatea Populară—

D-l Spiru Haret, dorind să răspândească în cercuri cât mai întinse teoria d-sale asupra studiului fenomenelor sociale, spre a o face accesibilă acelor care n'au putut cerceta cartea tipărită de d-sa anul trecut în franțuzește,¹⁾—a ținut lunile trecute o serie de conferințe la Universitatea Populară, și cei la cari s'a adresat i-au mulțumit prin marele număr și prin atenția cu care l-au urmărit.

Deși conferențiarul a reușit să popularizeze niște chestiuni atât de abstracte, a trezit totuși unele îndoeli, cari, fiind exprimate în public, ar provoca poate o lămurire deplină. Greutatea învinsă a fost mare, fără îndoială, căci nimic nu e mai greu de tâlmăcit pe înțelesul tuturor decât chestiunile de matematică superioară. Și aici nu e vorba decât de aplicarea matematicii la studiul fenomenelor sociale, cu scopul de a găsi formularea precisă a legilor ce le guvernează. Se introduce pur și simplu o *metodă* nouă în sociologie, analoagă cu cea folosită în mecanica raționată, dar obiectul științei rămâne acelaș, și de aceea ar fi fost poate mai îndreptățită denumirea de „Sociologie mecanică“, după cum, spre pildă, se spune „astronomie fizică“ studiului corpurilor cerești prin mijloace fizice, etc.

Această metodă e bazată pe analogia ce ar exista între cele două categorii de fenomene: Unele principii mecanice sunt găsite adevărate și pentru fenomenele sociale, deci și legile sociale vor fi analoage legilor mecanice, cari se vor putea aplica deopotrivă în ambele cazuri.

Pentru aceasta autorul are nevoie să dovedească continuitatea fenomenelor sociale, ca să poată apoi stabili și studiă ecuațiile lor. În matematică continuitatea se stabilește numai după examenul expresiunii algebrice a funcțiilor; în mecanica socială ea e înfățișată ca un rezultat al observațiunei.²⁾ Dar atunci mai are rigurozitatea matematică? „Fenomenele sociale sunt continue *câtă vreme condițiunile în cari se produc nu se schimbă*“. Dar această continuitate e iluzorie, de oarece „forțe noi pot interveni în fiecare moment în jurul și în interiorul corpului social“.³⁾

Corpul social e constituit din indivizi, cari fiind „indivizibili“, joacă acelaș rol ca și atomii în corpul material. Dar se poate compara un atom cu un individ? E drept că ei par a avea—după cum și numele arată—o însușire comună: și unul și altul sunt indivizibili, dacă nu ținem socoteală de teoriile atomistice moderne. Inșă atomii aceleiaș corp sunt absolut identici între ei, pe când „e-

1) Sp. C. Haret. *Mécanique Sociale*. Göbl. Bucarest. 1910.

2) loc. cit. p. 32.

3) loc. cit. p. 75.

galitatea perfectă între toți indivizii unui corp social... e o imposibilitate vădită¹⁾; apoi indivizii sunt supuși evoluțiunii, se nasc, se dezvoltă și mor, pe când atomii rămân în veci aceiași, prin orice stări ar trece corpul din care fac parte. Chiar schimbarea, „mișcarea corpului social, rezultă din mișcarea ce o ia fiecare din indivizii ce-l compun“, nu se poate ca individul să se miște iar corpul social să stea imobil, pe când atomii unui lichid supus electrolizei, de pildă, sunt în mișcare, deși lichidul stă mecanicește în repaos. Față de asemenea deosebiri e greu de susținut analogia dintre individ și atom, e greu de afirmat asemănarea între rolurile lor.

Dar mecanica raționată nici nu studiază în prim loc mișcarea atomilor, ci a punctelor materiale. Un punct material e o abstracțiune—un punct geometric (*fără dimensiuni*) având o masă determinată; nicăeri în Natură nu se găsește ceva analog. În sistemul de reprezentare grafică adoptat în mecanica socială, individul e asimilat tocmai unui punct material, căci nu i se stabilește decât poziția sa în spațiul social, față de trei axe de coordonate,²⁾ ceea ce implică afirmarea că individul n'are dimensiuni sociale. Să fie oare exact că un individ nu are dimensiuni sociale (însușiri economice, morale și intelectuale) independente de poziția sa în spațiul social? Cu alte cuvinte, numai distanțele față de trei axe de coordonate îi determină totalitatea însușirilor sale? Dar Matematica se servește de aceste axe numai pentru reper, și le poate lua ori unde în spațiu, cu singura condițiune să fie *fixe*. În cazul acesta un individ ar putea avea starea economică A, starea intelectuală B și starea morală C într'un sistem de coordonate sociale, și respectiv A', B', C' în alt sistem. Iată dar că printr'un artificiu de raționament am schimbat toate însușirile individului nostru, cu toate că în realitate el a rămas tot atât de avut, de inteligent și de moral—în valoare absolută—într'unul ca și în celălalt sistem. Afară de distanța sa la cele trei axe, individul mai e deci caracterizat și prin niște dimensiuni sociale, după cum un corp fizic, un atom chiar, are dimensiuni ce nu atârnă de situația sa în spațiu. Dar prin însuși faptul că individul are o masă,³⁾ el trebuie să posede și dimensiuni, de vreme ce nicăeri în natură nu există un corp cu masă și fără dimensiuni. Individul nu e o abstracțiune matematică, ci o realitate fizică.

În definitiv Sociologia nu privește pe individ ca o unitate biologică indivizibilă, ci ca unul ce exercită o acțiune socială. Voința e prin urmare factorul principal—cei lipsiți de voință socială sunt închiși la casa de nebuni, de ei nu se ocupă Sociologia. Dacă prin urmare s'ar găsi printr'o analiză, analoagă cu aceea ce o face Taine pentru senzație,⁴⁾ elemente de voință, identice cu ele însăși și permanente, acestea

ar putea juca cu drept cuvânt rolul atomilor; numai ele, prin asocierea lor, ar produce activitatea socială, viața socială a omenirii, supusă la atâtea fenomene de dezvoltare și de schimbare.

Dintre consecințele celor trei principii găsite la început comune mecanicii raționate și mecanicii sociale, sunt unele ce nu se verifică în totul pentru aceasta din urmă. Între ele unul din cele mai importante e principiul conservării energiei. „Energia totală a unui sistem mecanic rămâne constantă în timpul mișcării considerate...“¹⁾, pe când energia socială variază, crescând dela societățile vechi la națiunile moderne,²⁾ prin însăși mărirea populației. Dar dacă consecința nu se verifică, atunci nici principiul pe care se bazează—un simplu rezultat al observației, de altfel,—nu e riguros exact, nu e o axiomă de nețâgăduit...³⁾ Și aceasta clatină temelie însăși a concepțiunii.

Admițând totuși că legile mecanicii raționate se aplică în modul cel mai absolut și fenomenelor sociale, oare Sociologia nu mai are și alte legi, cari n'ar intra în acest cadru? Căci Sociologia consideră fenomene mult mai variate și mai particulare decât mecanica, ea ține socoteală și de influența trecutului, de întreg procesul evolutiv al societăților omenești până la momentul studiat. De aci provine greutatea aplicării matematicii la fenomenele vieții în general și mai ales ale societății, de aci rezerva lui Comte⁴⁾ și a altor cugetători asupra foloaselor ce le-ar aduce închiderea formelor calde ale vieții în formulele rigide ale matematicii.

S. Șerbescu.

Auditor al Universității Populare.

A apărut :

ELEMENTE DE METAFIZICĂ

Principalele probleme ale filosofiei contemporane

— pe înțelesul tuturor —

de

C. RĂDULESCU-MOTRU

Prețul volumului (ediție populară) Lei 4.

Cititorii noștri din provincie, cari doresc această nouă lucrare filosofică a d-lui Rădulescu-Motru, pot trimite suma de 4 lei la Administrație, în schimbul căreia vor primi volumul prin poștă, recomandat. (*Adm. N. R. R.*)

Înștiințăm pe toți cei doritori de a avea în bibliotecă „Noua Revistă Română“, că avem din nou la dispoziția d-lor colecțiile volumelor V, VI, VII, VIII și IX din revistă, legate în scoarțe tari și demne de a figura în orice bibliotecă, pe preț excepțional de lei 1.50 fiecare volum (în provincie plus 60 bani porto pentru 1 sau două volume, lei 1.10 pentru 3 sau 4, și lei 1.35 pentru toate cinci volumele).

Un volum cuprinde până la 450 pag. de text variat și mereu de actualitate.

Cererile, făcute pe cotorul mandatului cu care se va trimite suma de mai sus, sau în scrisoare, la care se va alătura suma de mai sus în mărci poștale, vor fi înaintate administrației revistei.

1) loc. cit. pag. 76.

2) loc. cit. pag. 50

3) loc. cit. pag. 103.

4) H. Taine. De l'intelligence.

1) Haret. loc. cit. pag. 125.

2) idem. pag. 129.

3) loc. cit. pag. 96.

4) Aug. Comte. Philosophie positive. vol. II-lea. pag. 196.

ÎNSEMNĂRI

COMEMORAREA LUI KLEIST.—La 8/21 Noembrie s'au împlinit o sută de ani de când s'a sinucis la Wannsee, lângă Potsdam, Heinrich von Kleist, care e, după Schiller, cel mai mare dramaturg german, și poate cel mai vrednic moștenitor al nemuritorului Shakespeare.

Din mișcarea literară dela începutul secolului al XIX-lea, geniul lui Kleist se desprinde gigantic și solitar prin puterea operilor sale și prin nenorocirile covârșitoare cari l-au făcut să-și curme firul vieții la vârsta de 34 ani, des-gustat de sine și de lumea toată.

Născut la Frankfurt pe Oder, el se dedică la început carierii ofițerești și după aceea studii filosofia lui Kant care avu darul să-i răscolească întreg fondul sufletesc. După o lungă călătorie prin Germania, Franța și Elveția, el primi, împins de nevoile traiului, o mică slujbă la Königsberg, care firește nu se împăca cu aspirațiunile sale.

Și el, ca și atâția alții, a suferit amar de «nenorocirea de-a fi geniu», căci avusese cutezanța să simțā și să cânte mai presus de nivelul epocii sale.

În întreaga operă a lui Kleist se reflectă viața sa neastâmpărată, bolnăvicioasă-pesimistă, amărâtă de veșnice insuccese. Puține din operele sale ne-au rămas în frumusețea lor curată și senină; cele mai multe poartă urmele pasiunilor sale neînfrânate, frământărilor unui suflet sfâșiat și mistuit în lupta pentru un ideal de grandioasă frumusețe. — Cariera literară și-a început-o în 1803, cu o tragedie agitată dar nu tocmai desăvârșită: *Familia Schroffenstein*; după trei ani urmă *Ulciorul sfărâmat* (*der zerbrochene Krug*), o minunată comedie, poate cea mai bună după «Minna von Barnhelm» a lui Lessing, din limba germană. După alți doi ani terminase trei drame: *Hermannsschlacht*, *Kätchen von Heilbraun* și sguiduitoarea tragedie *Penthesilea*. În anul 1810 își scrisese piesa *Prinz Friedrich von Hamburg* care este, ca formă, cea mai desăvârșită din scrierile sale teatrale. Toate aceste scrieri însă nu i-au adus nici renumele, și nici beneficii. «Urciorul sfărâmat» a căzut la teatrul din Weimar, nu fără vina lui Goethe, pe când piesele patriotice nu puteau să fie reprezentate căci Prusia se afla sub dominațiunea lui Napoleon.

Kleist a lăsat și câteva nuvele reușite; de-asemenea a scris o serie de versuri, parte lirice, iar altele de avânt patriotic.

Au trecut însă zeci de ani până ce o altă generațiune să descopere pe marele poet și să-i ridice o piatră în inima pitorescului codru dela Wannsee, unde se strâng în fiecare an mii de admiratori. Iar pe scena teatrelor, Kleist și-a făcut o intrare triumfală. «Prinz Friedrich von Hamburg» și «Kätchen von Heilbraun» țin de ani de zile afișul teatrelor germane, iar anul acesta s'a încercat pe scena teatrului regal din Berlin montarea giganticei opere «Penthesilea». Era o încercare neînchipuit de grea, căci pentru a reda câmpul luptelor dela Troia cu lumea aceea de semi-zei, și pentru a exprima pasiuni cari isbucnesc ca puterea elementară a erupțiunilor vulcanice, trebuia un neam de titani ca artiști și un t-aturu eliberat de marginile sale. Dar aceea ce n'a putut face Paul I îndau la Teatrul Regal, a putut face aproape în întregime Max Reinhardt la «Teatrul German», unde am putut asista și noi. Acest neîntrecut regisor a atins cu producțiunile sale din anul acesta aproape marginile posibilităților omenești. Tot ce poate da scena rotativă, arhitectul, pictorul și electricianul, a fost pus la contribuție pentru a avea o înfăptuire desăvârșită.

Povestea acelei fecioare sanguinare, care în deslănțuirea nebună a dragostei sale curmă cu o săgeată viața aceluia pe care îl iubeste, ș'apoi, în prada unei pasiuni supra omenești îi sfâșie pieptul cu dinții și cu mâinile însângerate, a fost desfășurată în cadrul unui pustiu nemărginit cum numai un vis exaltat poate să-l imagineze. Un pustiu mut, lipsit de orice viață organică, pe deasupra căruia se ridică un cer cenușiu, cu resfrângeri înflăcărâte, prevestitoare de sânge și nenorociri, — și în acest cadru au răsunit versurile lui Kleist, departe de microcosmul vieții zilnice, ca niște fanfare menite să deștepte neamurile pământului la judecata de apoi.

Îată ce scrie Gertrud Eszsoldt, creatoarea eroinei, despre Kleist și această operă a sa:

...Și astfel Kleist ne mântui de orice tradițiune. El ne creează un Achil în care palpită sângele autorului, care se identifică cu el, și o armată de amazoane care nu cunosc

altă patrie decât măreața Natură. Fecioarele pot fi blonde sau brune, trebuie numai să redea prin trupurile lor pe cuceritoarele lumii lor de stane iar ochii lor să oglindească marile singurătăți virgine ale munților. Am să joc *Penthesilea* numai din voință artistică și din dragoste pentru artă; voi fi mirată și înspăimântată simțind bătaia inimii ei în pieptul meu, îmi voi supune până la durere trupul, temperamentului *Penthesileei*, mă voi ridică și voi cădea prinzând în fugă sentimentele cari se rostogolesc în ritmul sublimelor versuri...

Și strădania aceasta a dat un rezultat desăvârșit. În fața operei lui Kleist, în a cărei realizare scenică nici el nu credea, se perindă zilnic un public ales, înfrigurat de emoțiune și entusiasm. Și astăzi, după o sută de ani dela moartea năpraznică a poetului neînțeles și părăsit de lume în cea mai neagră mizerie, opera sa îl reînviază în amintirea tuturor.

— N. Verga —

PREVESTIRI DE PACE. — Mai zilele trecute marele ziar conservator *Le Gaulois*, stăruia să încredințeze lumea că viitoarea primăvară va aduce zile de pace și că liniștea aceasta va fi garantată de însăși frica fiecărei puteri europene de a-și lua asupra răspunderea deschiderii focului. Se pare cu atât mai mult însă că atmosfera e actualmente excesiv de încărcată, cu cât din toate părțile asigurările de pace vin mai grăbite, mai înfrigurate, mai... necerute și mai necontestate.

Acum în urmă profesorul italian del Vecchio voia să stabilească teoretic că situația pacifiștilor este din cele mai sigure față de precipitarea numai aparentă a evenimentelor și totuș cel mai inutil premiu din lumea întreagă, premiul Nobel pentru pace, nu s'a dat anul acesta decât după mari esitațiuni. În acelaș scop al liniștirii opinii publice, *United Press of America* a ținut să aibă părerile acestui laureat care nu e altul decât vecinul nostru dela Viena *Dr. Alfred H. Fried*. La întrebarea așa de îngrijitoare dar și așa de zadarnică prin care ar vrea să se știe care sunt mijloacele cele mai în stare să servească pacea universală în acest an, profesorul Fried răspunde paradoxal și ironic, că cea dintâi datorie a adevăraților amici ai păcii e să lupte pentru înlocuirea diplomației actuale — care păstrează toate caracterele romantismului medieval — printr'o diplomație care să se inspire mai mult din legăturile și necesitățile economice ale popoarelor și care prin urmare să fie mai prudentă și mai puțin fugoasă când e vorba de angajarea statelor în acțiuni războinice. — Părerile acestea merită să fie discutate. Pentru că sau e vorba de trecerea intereselor economice înaintea celor mai elementare simțăminte de demnitate, și în acest caz soluțiunea răsb.inică a celui din urmă laureat al păcii trebuie înlăturată dela început; — sau se cere luarea în considerare a acestor factori economici, și atunci nu ne raportăm decât tocmai la ceea ce socialistii susțin că există prea mult în actuala noastră organizație socială. — Dacă e ceva cu adevărat romantic în atmosfera actuală e — în afară de atitudinea pacifiștilor — însuș răspunsul d-rului prof. Fried; și aceasta atunci când din punctul de vedere al celui mai perfect cavalerism, d-sa cere ca diplomația viitoare să *lucreze la lumină* și «să nu-i fie frică să-și arate mecanismul ei intim». Notăm toate lucrurile acestea pentru că ele intră în preocupările supărătoare ale zilelor noastre. Altfel svârcolirea aceasta a unor oameni care nu fac decât să exagereze unele concluziuni pe cari cred că le scot din însăși evoluția vieții noastre, sunt zadarnice. Și toate acestea se vor vedea — așa cum le întrezărește scepticismul plin de bun simț al mentalității actuale. — E —

CARMEN SYLVA ȘI LUXUL.—În München s'a înființat de curând o ligă împotriva luxului, alcătuită din doamne distinse din capitala Bavariei și de prin împrejurim și, negreșit, s'au adresat și invitări de aderare celor mai de seamă femei din Europa între care și reginei noastre. Carmen Sylva a răspuns printr'o scrisoare de o însemnătate deosebită pentru felul cum discută chestiunea aceasta tot așa de încălțită ca și scumpirea traiului.

«Nimeni nu mi-a ghicit încă așa de bine dorințele ca doamnele dela care pornește mișcarea aceasta. Socotesc ca un fapt de netăgăduit că ruina unui popor începe cu luxul. Cu toate astea, nu se poate aplica o aceeași regulă tuturor popoarelor. Așa de pildă, clima are o mare înrăurire în ce privește luxul». Regina recomandă doamnelor din fruntea societății să fie prevăzătoare și inteligente căci nu se poate hotărî așa de ușor ce e într'adevăr lux. «Un lucru care pentru un oarecare este lux, pentru un altul, potrivit cu starea lui materială, poate să fie considerat ca ceva cumpătat. Mai sunt apoi și alte lucruri de care va trebui să se țină seamă în lupta împotriva luxului. Așa de pildă, un om cu stare, care cheltuiește pe felurite articole de lux dă unui număr oarecare de ființe de lucru și prin urmare pâine. Care sunt apoi hotarele de unde începe luxul? La o oarecare limită înțelegerea luxului se izbește de cea a curățeniei. Un exemplu: Faptul că eu îmi schimb zilnic albiturile arată o simplă chestie de curățenie pe când pentru un altul cu o stare materială modestă, întâișază lux...»

Unii, au încercat să definească luxul: „tot ceace e mai mult decât util“, dar nici definiția aceasta nu s'ar putea lua ea un criteriu absolut, pentru simplul fapt,—după cum văzurăm și mai sus, că nu se poate hotărî unde încetează utilul și de unde începe luxul. Și apoi, dacă am judeca toate manifestările vieții după regula aceasta, am ajunge la fatalul paradox că utilul e negația neînălțurată a frumosului.

Deci, cel mai bun criteriu și cel mai relativ, după care ar trebui să judecăm dacă X face sau nu lux, ar fi numai proporția sau disproporția dintre veniturile și cheltuielile lui.

Dar, ca să ne răsvrătim împotriva luxului, însemnează să ne risipim mai întâi degeaba revolta și apoi să nu înțelegem

nici utilitatea industrială, nici importanța sa în progresul estetic al societății umane.

De aceea, deslușind luxul ca o necesitate socială, împotriva căreia nu se poate lupta cu revolta nemulțumirilor personale, cel mai bun lucru ce putem face e să ne silim să-l întovărășim cu cât mai multă artă. Contra luxului nu se poate lupta, firește, pentru că el e fructul necesităților economice ale vremii, dar avem datoria să luptăm contra luxului lipsit de artă, contra celui lux, care singur se poate numi risipă. E risipa muncii tuturor. — Z. Z. —

NASUL ȘI INTELIGENȚA stau, precum se dovedește din ce în ce mai mult, într'o strânsă legătură. Nu e vorba nici pe departe de cine știe ce presupuneri și considerațiuni frenologice cari pentru toată lumea serioasă au eșit din circulație, iar pentru cei învățați să glumească au devenit prea banale și prea șterse,—ci lăsând alături chiar „înțelepciunea populară“ care pune o deosebită greutate pe expresiunea *a avea nas*, ne referim la lucruri ceva mai serioase. Acum de curând un tânăr Delagrange și-a trecut la Paris teza de doctorat tratând tema: Aproxiei de origine nazală. Lucrarea acestuia tinde să stabilească o legătură între aproxie, care nu e decât incapacitatea de a ne fixa atențiunea, și funcționarea defectuoasă, infundarea nasului. De altfel încă de multă vreme prof. Guys dela Amsterdam stabilise că din pricina respirației pe gură, când nasul e astupat, se produc anumite turburări funcționale și intelectuale: subiectul nu-și poate fixa atențiunea; capătă numai cu mari eforturi cunoștințe noi, și mai ales își apropie foarte greu adevărurile abstracte. Delagrange urmărind acest lucru între școlari a observat că reaua funcționare a aparatului nazal, influențează foarte mult asupra studiilor matematice și foarte puțin asupra istoricilor.—Doctorii vor începe să creadă poate că foarte mulți imbecili sunt în situația aceasta; și câți oameni nu vor regreta că n'au știut să-și îngrijească nasul! Așa că: vreți să fiți oameni inteligenți, cumpărați-vă batiste. Dar dacă nu vreți să fiți decât istorici, precauțiunea aceasta este de prisos. Cineva poate să fie istoric chiar suferind de Aproxie nazală. Iată în adevăr, o meserie nu tocmai de invidiat. — Q.—

REVISTA REVISTELOR

Luceafărul.—D-l Goga e rechemat la direcția revistei odată cu transformarea acesteia în publicație săptămânală. Deastădată d. Goga e director al revistei, iar bunul d. Tăslăuanu rămâne cu vechile sale titluri și cu gospodăria, așa de admirată, a „Luceafărului“. Cum toată lumea aștepta — și cum nu dorea toată lumea — d. director Goga aduce cu el nu numai vrednicia juvenilă care întemeiase revista acum zece ani, dar mai aduce încă și politica, care îl ispitește de atâta vreme. Așa că, de unde până acum revista era „pentru cultură, literatură și artă“, va fi de acum înainte „pentru literatură, artă și politică“.

Primul articol al d-lui Goga, scris în noua sa calitate, dovedește că poetul Ardealului e tot atât de entusiast ca în primele zile, când politica îl cuceri în frământările ei. Numai atât arată prminenirea revistei; încolo vechii colaboratori te fac să vezi și să citești vechea revistă. Doar d. Dr. P. Roșca, cu cazona d-lui de a arăta inutilitatea filosofiei, mai aduce o învioreare de veselie. Ținem să spunem, numai, că articolul d-lui Roșca dovedește pe deplin cât de inutilă e, uneori, filosofia.

Revista Ideii, care din când în când apare pe hârtie ușor colorată în „rose“, ne aduce traducerea—intr'un scop greu de priceput—a cunoscutului studiu al lui Charles Baudelaire asupra lui E. Poë.

Dealtfel această perseverentă și misterioasă publicație—care pe vremuri avea pretențiunea să fie organul anarhismului român—nu dă dela un timp decât prelucrări și tra-

duceri și nu trăește decât prin stăruința neînțeleasă a directorului ei; așa, în ultimul număr găsim traduceri din *Bridel*, *Richet*, *Gordon*—care scrie în jargon—și *Kropotkin*.

Afară numai dacă nu cumva toți acești publiciști nu scriu *indins* pentru *Revista Ideii*, ca odinioară la *Viața Socială*...

Ilustrațiunea Română. — revista care are norocul zadarnic de a se tipări pe cea mai bună hârtie din Țara românească — își plătește, fără îndoială, colaboratorii. Altfel nu ne putem explica nenorocita inspirație care a îndemnat pe scriitorul de adevărat temperament care e *Minulescu*, să scrie deplorabilul *Crăciun al marinarilor*. Pe de altă parte însă, iarăș nu ne putem explica cum o revistă atât de luxoasă — cel puțin, — își permite să palmuiască până într'atâta bunul simț, încât să tipărească o „cronică artistică“ scrisă cu o revoltătoare lipsă de orientare și de înțelegere.

E drept că schița lui *Cazaban* nu e rea, dar nu e nici inedită ca și *Tovarășii* d-lui *Pavelescu*. Originale sunt între ilustrații câteva... reproduceri de tablouri și restul textului: *Răuleț*, *Eftimiu*, un pseudonim de domnișoară explicat prin altul — ce petiție de principii! — *Cutava*, etc. etc. — *Les Annales* din Paris publică: «Cercul Analelor din București are o așa de mare importanță, încât una din cele mai frumoase reviste, *Ilustrațiunea română*...» etc. Ce bine că nu știu Francezii românește!...

Continuând apărarea energică, pe care originalul sociolog o face de multă vreme ideilor sale asupra *darwinismului social*, I. Novicow publică în *Mercure de France* un articol ca răspuns criticilor aduse de Jules Gaultier. Acesta afirmase că celebra formulă: *La guerre produit une sélection à rebours*, nu e decât ideologie creștină, căreia i se opune toată biologia actuală, întemeiată pe *lupta pentru viață* a lui Darwin.

„Numai să studieze cineva de aproape fenomenele biologice și sociale, și va înțelege repede că războiul nu e o formă a luptei pentru viață, ci o formă a luptei pentru moarte. Asociația este adevărata formă a luptei pentru viață între ființe ce se pot asocia.

Pentru că oamenii seucid între ei, cad mai ușor sub atacul altor specii (boale infecțioase) și în urma condițiilor defavorabile ale mediului fizic (intemperii ale anotimpurilor). Când oamenii se vor uni toți printr'o federație universală, viața mijlocie va fi cea mai lungă realizabilă pe planeta noastră“.

Cel mai recent conflict dintre Rusia și Statele Unite, care a dus la denunțarea tratatului de comerț ce există între aceste două țări încă dela 1832, dă prilejul publicațiunii rusești *Revue Contemporaine* să scrie câteva reflecțiuni foarte puțin asigurătoare pentru Americani. Oficiosul rusesc crede că ruperea convențiunii până aci existente, care nu poate fi decât păgubitoare americanilor, s'a făcut sub influențele ascunse și până la un punct imposibil de urmărit, ale E-vreilor, cari constituiesc acolo un anonim și totuși așa de real „status in statu“. Revista afirmă că actul americanilor e un fel de „barakiri“. Poate. Ne surprinde însă tonul așa de jenat și de forțat nepăsător al articolului. Și de bună seamă că afacerea aceasta—cu toată nepăsarea pe care ei

o afectează—a lovit mai adânc decât s'ar crede pe vecinii noștri.

În *Lionel Dauriac*, care scrie pentru acest număr un articol de psihologie muzicală, periodicul acesta—asă de searbăd prin atmosfera de oficialitate pe care o trăiește—a căpătat un colaborator care știe întotdeauna să-și merite prestigiu. Studiul său se cetește cu interes și—ceea ce nu e prea des—cu deosebită plăcere. Cronicile bogate—cupoase dacă voiți—încheie ca de obicei și acest No. 38 din an. II.

O nouă argumentație strălucită în favoarea *tradiționalismului francez* găsim în *La Renaissance contemporaine* făcută de d. *Jacques Reboul*.

Înainte de a ne imbarcă pe vasul nesigur al viitorului, privirile trebuie să fie ținute spre comoara de tradiția trecutului. „Strămoșii noștri au dat Europei admirabila înflorire lirică d'n secolul al XIII-lea, cea dintâi mare Renaștere; apoi, cu Molière și cu contemporanii săi, afirmarea cea mai strălucită a rațiunii noastre raționante; apoi, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și sub imperiu, dovada fermecătoare a sensibilității noastre, care se continuă până la impresionismul secolului nostru prin marele val romantic. Nu mai lipsește artei noastre decât fuziunea speciilor: rațiune, grație și poezie. Viitorul ne va spune ce e cu putință.

Dintr'un poem semnat de *Hera Mirtel* cităm vibrantele versuri ale sfârșitului:

„Ne reviens pas ; celui que j'adorais en toi
Epiait mon réveil, mon remords solitaire,
D'avoir suivi sa voix, d'avoir cherché ses pas.
Sur ton chemin fermé au choix noble et sincère...
Un Dieu nouveau m' est apparu... Ne reviens pas !

MEMENTO

~ D. A. D. *Xenopol* a făcut, ca membru corespondent al Academiei de științe morale și politice din Paris, o lectură despre „*Postulatul psihologic*“. *Boutroux*, bătrânul filosof și profesor de istoria filosofiei la Sorbona, a luat apoi cuvântul asupra aceluiași subiect, felicitând pe d. *Xenopol* pentru lucrarea sa.

~ Poetul *Oreste* a prezentat Teatrului Național din Capitală un poem dramatic în versuri: *Ertarea*, care se va reprezenta spre sfârșitul stagiunii.

~ Cunoscutul om politic italian *Giustino Fortunato* și-a adunat acum de curând, în două volume, discursurile sale politice.

~ *D'Annunzio* își anunță al 4-lea volum din *Laudi*. El va cuprinde cele din urmă poeme scrise cu ocazia războiului de Tripoli.

~ *Paolo Pichier* a descoperit la Garda în Italia urmele unei biserici a cărei vechime se urcă în spre anul 1100.

~ A ars la Pitigliano biserica San Francesco, construită de un Ludovico Orsini. Biserica ridicată în veacul XVI, avea câteva frescuri de valoare deși — prin aceea că era proprietate particulară — rău întreținute.

~ Cum a crescut în Franța consumația alcoolului: În 1907 s'au consumat 1.298 000 H. l. ; în 1908, 1.339 000, iar în 1910 1.399.000 H. l.

~ Scriitoarea *Humphry Ward* a publicat un nou roman „The case of Richard Meynell“. Se afirmă că aceasta ar fi cea mai bună lucrare a acestei romaniere.

~ S'a descoperit în Egipt un fragment cam de 400 de versuri dintr'o tragedie necunoscută a lui *Sofocle: Exploratorii*. Manuscrisul e un papirus și deocamdată e incomplet fără nici o nădejde.

~ În primăvară se va audiă pentru prima oară la Roma oratoriul lui *Liszt: Santa Elisabetha*.

~ *Carnegie* a făcut universităților din Statele Unite un nou dar de 125.000.000 lei

~ A murit la Londra pictorul francez *Legros* care se făcuse celebru prin câteva scene din viața cântăreților spanioli.

~ Societatea de oftalmologie din Paris, a numit ca membru de onoare al ei, pe d. maior doctor *Ilie Constantinescu*, din București, pe baza lucrărilor sale de laborator și clinică. D. maior Constantin scuz, este astfel singurul medic militar român care a obținut până acum această distinsă onoare. Numirea aceasta face cins e și facultății noastre de medicină.

~ Paraziții au un rol funest în răspândirea maladiilor contagioase. *Dr. J. Guiart* studiază pe larg lucrul acesta de mare însemnătate. În cartea sa scoasă de Flammarion-Paris (3.50) se ocupă mai întâi de insectele cari sug sângele și transmit anumite epidemii: rolul țânțarilor la paludism și friguri galbene, al muștelor la dalac și boala somnului; al purcelor la ciumă, pneumonie, etc. În partea a doua cartea se ocupă de viermii intestinali pe cari autorul îi scoate de inoculatori ai apendicitei, tifosului și holerei și propune astfel înaintea oricărui tratament o cură vermifugă.

~ În Franța și Elveția se fac mari pregătiri pentru a serba a 200-a aniversare dela nașterea lui *J. J. Rousseau*.

Comitetul francez se compune din membri guvernului, d'n senatori, deputați, universitari, literați, artiști și primari ai orașelor în care a trăit Rousseau. Afară de ceremoniile oficiale se vor da o serie de serbări ale naturii, din iunie până în septembrie, în orașele aderente la comitet. Președintele comitetului este Léon Bourgeois.

~ În „*La Revue*“ s'a deschis o anchetă asupra *definiției humorului*. *Israël Zangwil* a dat o definiție excelentă: „Humorul este surâsul în privirile înțelepciunii“. *Bernard Shaw* a răspuns: „Humorul nu poate fi definit. E ca și cum ai încerca să probezi o dogmă“. *Emile Faguet* a rugat „să i se ierte ignoranța în care l-a dus citirea a mai multor tomuri englezești asupra humorului... Au mai răspuns de Flers și Tristan Bernard.

~ În seria a doua a criticelor sale, intitulată *Témoignages*, *Marcel Coulon* se afirmă că unul din criticii cei mai de seamă de azi. Volumul acesta cuprinde un studiu subtil asupra lui Remy de Gourmont, poate unul din cele mai înțelegătoare ce s'au scris; o siluetă amuzantă a lui Mirbeau ca... chauffeur, alta a lui André Gide ca protestant și în sfârșit două aspecte ale lui Anatole France: ca moralist și ca pesimist. Cartea a apărut la *Mercure*.

~ În *Buletinul Societății române de științe*, No. 4 și 5, se găsește, adăogat, ca supliment, un interesant studiu asupra grîului românesc, publicat de d. profesor A. Zaharia, ca răspuns la critica profesorului ungar *Dr. Th. Kosutány*.

~ Cât de curând vor apare în editura lui Ambroise Vollard-Paris, scrisorile ciudatului pictor *Van Gogh* către pictorul *Emile Bernard*. Volumul va cuprinde și o sută de reproduceri după desene și tablouri. Prețul lui va fi de 25 fr.

